

Екинши шежире китабы

1

Биринши бап

Сулайманның даналық сорауы

¹ Дауыт улы Сулайман өз патшалығын беккемлеп алды. Қудайы Жаратқан Ийе оның менен бирге болып, мәртебесин жүдә жоқарылатты. ² Бир күни Сулайман пүткіл Израил халқын – мыңбасыларды, жүзбасыларды, бийлерди, Израилдың барлық көсемлерин хәм әулад басшыларын шақыртты. ³ Сулайман жыйналғанларды ертип, Гибон қаласындағы сыйыныу орнына жол алды. Қудайдың Ушырасыу шатыры сол жерде болып, оны Жаратқан Ийениң қулы Муұса шөлде тиккен еди. ⁴ Дауыт Қудайдың Келисим сандығын қойыу үшін Ерусалимде бир шатыр тигип, сандықты Кирят-Яримнен сол шатырға алып барған еди. ⁵ Бірақ Хурдың ақлығы Урийдің улы Бесалел құрған қоладан исленген құрбанлық орын еле Гибондағы Жаратқан Ийениң Мухаддес шатырының алдында тұрған еди. Сулайман хәм жыйналған халық Қудайдың еркин билиу үшін сол жерге барды. ⁶ Сулайман Жаратқан Ийениң алдында Ушырасыу шатырының алдындағы қоладан исленген құрбанлық орынға көтерілип, онда мың бас малды жандырып құрбанлыққа берди.

⁷ Сол түни Қудай Сулайманға көринип, оған:

– Тиле тилегинди, сорағаныңды беремен! – деди. ⁸ Сулайман Қудайға былай деди:

– Әкем Дауытқа үлкен жақсылық ислеп, мени оның орнына патша етип қойдың. ⁹ Енди Қудайым, Жаратқан Ийе, әкем Дауытқа берген үдеңди орынла! Ақыры, Сен мени жердің шаңындай көп болған халық үстинен патша етип қойдың. ¹⁰ Бул халықты басқара алыуым үшін, маған даналық хәм билим бер. Болмаса, бул уллы халқыңа ким хәкімдарлық қыла алады? ¹¹ Қудай Сулайманға былай деди:

– Демек жүрегіңнің қәлеуі усы. Сен байлық, мал-мүлик, даңқ-атақ яки душпанларыңа өлим тилемедиң, хәтте, өзің үшін узақ өмир де сорамадың. Қайтама, сени патша етип қойған халқымды басқарыу үшін даналық хәм билим сорадың. ¹² Сонлықтан саған даналық хәм билим бериледи. Буған қоса, саған дейинги хеш бир патша көрмеген хәм сеннен кейин де хеш бир патша көрмейтуғын байлық, мал-мүлик хәм даңқ-атақ беремен.

¹³ Сулайман Гибондағы Ушырасыу шатыры орналасқан сыйыныу орнынан Ерусалимге келди хәм Израил үстинен хәкімдарлық қыла баслады.

Патша Сулайманның күши хәм байлығы

¹⁴ Сулайман сауаш арбалары менен атларды көбейтти. Оның бир мың төрт жүз сауаш арбасы хәм он еки мың аты бар еди. Олардың бир бөлегин сауаш арбалары сақланатуғын қалаларға, бир бөлегин өзиниң жанына, Ерусалимге жайластырды. ¹⁵ Патша Ерусалимде гүмис пенен алтынды әпиуайы тасларға тең қылып қойды, ал кедр ағашын батыстағы тау етеклеринде өсетуғын жабайы әнжир ағашы сыяқлы мол етті. ¹⁶ Сулайманның атлары Мысыр менен Қууден алып келинди. Патшаның саудагерлери атларды Қууден сатып алатуғын еди. ¹⁷ Мысырдан хәр бир сауаш арбасы алты жүз шекел гүмиске, хәр бир ат бир жүз елиу шекел гүмиске сатып әкелинип, олар патша саудагерлери арқалы пүткіл

хеттлер менен арамлардың патшаларына сатылатуғын еди.

2

Екинши бап

Ибадатхана қурылысына таярлық

¹ Сулайман Жаратқан Ийеге арнап Ибадатхана хәм өзи ушын бир сарай қурыўды буйырды. ² Ол жүк тасыў ушын жетпис мың, таўларда тас кесиў ушын сексен мың хәм оларды қадағалаў ушын үш мың алты жүз адам белгиледи. ³ Сулайман Тир патшасы Хирамға былай деп айтыў ушын адамларын жиберди: «Әкем Даўыт өзи жасаў ушын сарай салдырғанда жиберген кедр бөренелеринен маған да жиберсеңиз. ⁴ Хәзир мен Қудайым Жаратқан Ийеге арнап Ибадатхана қурып, Ибадатхананы Оған бағышламақшыман. Сол жерде Оның алдында хош ийисли түтеткилер түтетилип, хәрдайым мухаддес нанлар турыўы керек. Және де, хәр күни азанда хәм кеште, Шаббат күнлери, Жаңа ай байрамларында хәм Қудайымыз Жаратқан Ийе белгилеген байрамларда жандырылатуғын қурбанлықлар усынылыўы тийис. Бул рәсимлер Израил ушын мәңги қағыйда болады. ⁵ Қудайымыз басқа барлық қудайлардан уллы болғанлығы себепли, Мен қуратуғын Ибадатхана да аса уллы болады. ⁶ Бирақ көклер, хәтте, көклердің көкleri Оны сыйғыза алмағанда, Оған арнап Ибадатхана қурыўға кимнің шамасы жетеди? Оған арнап үй қуратуғындай, мен ким болыппан? Тек Оның алдында қурбанлықларды өртеп усыныў ушын бир орын қурмақшыман. ⁷ Сол себепли маған алтын, гүмис, қола хәм темирден зат ислеўде, шым қызыл, қырмызы хәм қызғыш көк реңли жиплерден зат тоқыўда хәм оймашылықта шебер уста болған бир адам жиберсеңиз. Ол әкем Даўыт жетистирген шебер усталар менен бирге Яхудада хәм Ерусалимде жұмыс ислесин. ⁸ Маған Лебанон таўларынан кедр, сәрүйи хәм сапалы арша ағашларын да жиберсеңиз. Себеби адамларыңыздың Лебанондағы ағашларды кесиўге уқыплы екенин билемен. Мениң адамларым сизиң адамларыңыз бенен бирге ислейди. ⁹ Олар маған жүдә көп муғдарда ағаш кесип берсин. Өйткени мен қуратуғын Ибадатхана зәўлим хәм салтанатлы болыўы керек. ¹⁰ Мен ағашларды кесетуғын адамларыңызға жигирма мың кор женшилген бийдай, жигирма мың кор арпа, жигирма мың бат шарап хәм жигирма мың бат зәйтүн майын жиберемен».

¹¹ Тир патшасы Хирам Сулайманға хат арқалы былай деп жуўап берди: «Жаратқан Ийе Өз халқын сүйгенликтен, сизди патша етип қойды».

¹² Хирам хатын былай даўам етти: «Аспан хәм жерди жаратқан Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге алғыс-мақтаўлар болсын! Ол патша Даўытқа Жаратқан Ийе ушын Ибадатхана, өзи ушын сарай салатуғын дана, ақыллы хәм парасатлы ул инәм етипти.

¹³ Сизге Хурам-Абий деген ақыллы хәм шебер бир адамды жиберемен. ¹⁴ Оның анасы Дан урыўынан, ал әкеси тирли. Хурам-Абий алтын, гүмис, қола, темир, тас хәм ағаш пенен, шым қызыл, қызғыш көк хәм қырмызы реңли жиплер, және хасыл зығыр менен жұмыс истей алады. Ол оймашылықтың хәмме түрлерине уста болып, қәлеген буйыртпаңызды орынлай алады. Ол сизиң шеберлериңиз хәм әкеңиз мырзам Даўыттың шеберлери менен истейди. ¹⁵ Енди мырзам, өзиңиз айтқан бийдай, арпа, зәйтүн майы хәм шарапты қуларыңызға жиберсеңиз. ¹⁶ Бизлер де Лебанон тоғайларынан сизге керекли ағашларды кесип, бир-бирине байлап сал соғып, теңиз арқалы Яфоға жеткерип беремиз.

Сиз ағашларды сол жерден Ерусалимге алып кетерсиз».

¹⁷ Әкеси Даұйт жүргізген сол санақтан кейін, Сулайман да Израилда жасайтуғын барлық шет елликердің есабын алды. Олардың саны бир жүз елиұ үш мың алты жүз болды. ¹⁸ Олардың жетпис мыңын жүк тасыұшы, сексен мыңын таұларда тас кесиұши, ал үш мың алты жүзин жумысшылар үстинен қадағалаұшы етип белгиледи.

3

Үшинши бап

Ибадатхананың қурылыұы

¹ Сулайман Ерусалимдеги Мория таұында, ебуслы Орнанның қырман жеринде Ибадатхана қурылысын баслады. Бул жерди әкеси Даұйт алдын ала таярлап койған болып, ол жерде Жаратқан Иие Даұйтқа көринген еди. ² Сулайман қурылысты өз патшалығының төртинши жылының екнши айының екнши күни баслады. ³ Қудайдың Ибадатханасының иргетасының өлшеми ески өлшем бирлиги бойынша мынадай болды: узынлығы алпыс шығанақ, ени жигирма шығанақ еди. ⁴ Ибадатхана имаратының алдыңғы жағындағы айұанның узынлығы Ибадатхана имаратының ениндей, яғный жигирма шығанақ, бийиклиги бир жүз жигирма шығанақ еди. Сулайман Ибадатхананың ишин сап алтын менен қаплатты. ⁵ Оның үлкен бөлмесиниң дийұалларын сәрұи тахташалар менен, олардың үстин сап алтын менен қаплатты. Алтынның бетине пальма ағашлары менен шынжыр нағысларын ойдырып салдырды. ⁶ Ол Ибадатхананы қымбатбаха таслар менен әшекөйлетти. Ол қолланған алтын Парұайым жериннен алып келинген еди. ⁷ Сулайман Ибадатхананың төбесиндеги өрелерди, қапының дөгerek ағашын, дийұалларын хәм қапыларын алтын менен қаплатып, дийұалларға керублардың сұұретлерин ойып салдырды. ⁸ Ол Ең мухаддес бөлмени де курдырды. Оның узынлығы да жигирма шығанақ, ени де жигирма шығанақ болып, Ибадатхананың ени менен бирдей өлшемде еди. Сулайман бул бөлмениң ишин алты жүз талант жақсы алтын менен қаплатты. ⁹ Онда қолланылған алтын шегелердиң аұырлығы елиұ шекел еди. Жоқарғы бөлмелердиң дийұаллары да алтын менен қапланды. ¹⁰ Ең мухаддес бөлме ушын еки керубтың мүсинин ислетип, оларды алтын менен қаплатты. ¹¹ Керублардың қанатларының улыұма узынлығы жигирма шығанақ еди. Бир керубтың бир қанаты бес шығанақ болып, ол Ибадатхананың бир дийұалына тийип турды, ал екнши қанаты да бес шығанақ болып, ол екнши керубтың қанатына тийип турды. ¹² Сол сыяқлы, екнши керубтың да бир қанатының узынлығы бес шығанақ болып, ол Ибадатхананың екнши дийұалына тийип турды, ал екнши қанаты да бес шығанақ болып, ол биринши керубтың қанатына тийип турды. ¹³ Керублардың жайылған қанатларының узынлығы жигирма шығанақ болды. Еки керуб та тик аяқта турған қәлипте исленип, жүзлери үлкен бөлмеге қарап турды. ¹⁴ Сулайман қызғыш көк, шым қызыл, қырмызы жиплерден хәм жиңишке хасыл зығыр жиплерден таұар тоқытты хәм олардың бетине керублардың сұұретлерин кестелетип, шымылдық ислетти. ¹⁵ Сулайман еки өре ислетип, оларды Ибадатхананың алдына қойдырды. Хәр бир өрениң бийиклиги отыз бес шығанақ, ал олардың үстиндеги төбелигиниң хәр бириниң бийиклиги бес шығанақ еди. ¹⁶ Ол халқа сыяқлы оралып туратуғын шынжырлар ислетип, олар менен өрениң жоқарысын безеди. Және, ол жүз дана анар мийұесин ислетип, оларды шынжырларға илдиртти. ¹⁷ Өрелерди

Ибадатхананың алдына: биреуін қубла тәрәпине, екіншисин арқа тәрәпине қойдырып, қубладағысын Яхин^a, арқадағысын Боаз^b деп атады.

4

Төртінши бап

Ибадатханаға тийисли затларды ислеу

¹ Сулайман қоладан қурбанлық орын да ислетти. Оның узынлығы жигирма шығанақ, ени жигирма шығанақ, бийиклиги он шығанақ еди. ² Кейин қоланы еритип, үлкен ҳауыз куйдырды. Оның бир ернегинен екінши ернегине шекемги аралығы он шығанақ, бийиклиги бес шығанақ, айлана узынлығы отыз шығанақ еди. ³ Ғауыз куйылған уақытта, оның ернегиниң астына еки қатар етип буғалардың көринислери қосып куйылған болып, олар хәр бир шығанаққа он-оннан тууры келетуғын еди. ⁴ Ғауыз он еки буғаның үстине орнатылған болып, олардың үшеуи арқаға, үшеуи батысқа, үшеуи қублаға, үшеуи шығысқа қарап турған еди. Буғалардың артқы жағы ғауыздың астында, иште еди. ⁵ Ғауыздың қалыңлығы төрт ели болып, ернеги кесениң ернегине, ашылып турған лала гүлге уқсайтуғын еди. Оған үш мың бат^c суу сыятуғын еди. ⁶ Сулайман он ләген ислетип, оның бесеуин қубла тәрәпке, бесеуин арқа тәрәпке қойды. Буларда жандырылатуғын қурбанлықлар жууылатуғын еди. Ал ғауызда рууҳанийлер жууынатуғын еди. ⁷ Сулайман берилген көрсетпелер бойынша он алтын хәсте ислетип, олардың бесеуин Ибадатхананың ишине оң тәрәпке, бесеуин шеп тәрәпке қойды. ⁸ Кейин ол он стол соқтырып, оның бесеуин Ибадатхананың ишине оң тәрәпке, бесеуин шеп тәрәпке қойды. Және алтыннан жүз дана қан себетуғын табақ та ислетти. ⁹ Ол рууҳанийлер ушын хәули хәм үлкен хәули курдырып, хәулилер ушын қапылар ислетти хәм қапыларды қола менен қаплатты. ¹⁰ Ғауызды Ибадатхананың қубла-шығыс тәрәпине қойдырды. ¹¹ Буннан кейин Хурам күл салынатуғын ыдыслар, күл алатуғын белшелер хәм қан себетуғын табақлар соқты.

Солай етип, Хурам патша Сулайманның тапсырмасы бойынша Қудайдың Ибадатханасы ушын ислеп атырған мына ислерин тамамлады: ¹² еки өре, өрелердиң төбесине қойылатуғын еки төбелик, өрелердиң төбелигин орап турған еки торлы әшекөй, ¹³ өрениң төбелигин жауып туруу ушын арналған хәр бир тордағы еки қатар анар, яғный еки тордағы төрт жүз анар, ¹⁴ түбелдириклер хәм түбелдирик үстине ләгенлер, ¹⁵ ғауыз хәм ғауыздың астындағы он еки буға, ¹⁶ күл салынатуғын ыдыслар, күл алатуғын белшелер, шанышқылар.

Хурам-Абийдиң Жаратқан Ийениң Ибадатханасы ушын патша Сулайманға ислеп берген хәмме буйымлары жылтыратылған қоладан исленди. ¹⁷ Патша буларды Иордан тегислигинде, Суккот пенен Середа арасындағы саз ылайлы жерлерде куйдырды. ¹⁸ Сулайман ислеткен буйымлар соншелли көп болғанлықтан, олар ушын кеткен қоланың өлшеми анықланбады.

¹⁹ Сулайман Қудайдың Ибадатханасы ушын төмендеги затларды ислетти:

---

^a3:17 Яхин – еврей тилинде «беккем орнатыушы» деген мәнисти билдиреди.

^b3:17 Боаз – еврей тилинде «қудирет ийеси» деген мәнисти билдиреди.

^c4:5 үш мың бат – шама менен 66 000 л.

алтын қурбанлық орын,
үстінде усынылған нанлар туратуғын столлар,
²⁰ қағыйдаға муўапық, Ең мухаддес бөлмеге кирер аўызда жанып турыўы ушын, сап
алтыннан хәстелер хәм олардың шыралары, ²¹ сапалы алтыннан исленген гүллер,
шыралар хәм пилик тазалайтуғын қысқышлар, ²² сап алтыннан пилик кескишлер,
қан себетуғын табақлар, лаўабы кеселер, шоқ салынатуғын ыдыслар.
Ибадатхананың Ең мухаддес бөлмесиниң хәм үлкен бөлмениң қапылары да
алтыннан исленди.

5

Бесинши бап

¹ Сулайман Жаратқан Ийениң Ибадатханасына тийисли болған барлық ислерди тамамлағаннан кейин, әкеси Даўыт атаған хәмме нәрсени: гүмис, алтын хәм басқа затларды әкелип, Қудайдың Ибадатханасының қазналарына қойды.

Келисим сандығының Ибадатханаға алып келиниўи

² Патша Сулайман Жаратқан Ийениң Келисим сандығын Даўыттың қаласы болған Сийоннан алып келиў ушын Израилдың ақсақалларын, Израил халқының барлық урыў хәм әўлад басшыларын Ерусалимге шақырды. ³ Хәмме израиллылар жетинши айдағы байрам ўақтында патшаның алдына жыйналды. ⁴ Израил ақсақалларының хәммеси жыйналғанда, лебийлилер сандықты жерден көтерип алды. ⁵ Руўханийлер менен лебийлилер Келисим сандығын, Ушырасыў шатырын хәм шатырдағы хәмме мухаддес буйымларды Ибадатханаға тасыды. ⁶ Патша Сулайман хәм оның жанындағы пүткил Израил жәмийети сандықтың алдында, сан-санаксыз қой хәм буғаларды қурбанлыққа шалды. ⁷ Руўханийлер Жаратқан Ийениң Келисим сандығын Ибадатхананың ең төрине, Ең мухаддес бөлмеге киргизип, керублардың қанатларының астындағы өз орнына қойды. ⁸ Керублардың қанатлары сандықтың үсти бойлап созылып, сандықты да, оның сырықларын да жаўып турды. ⁹ Сырықлар жүдә узын болғанлықтан, олардың ушлары Ең мухаддес бөлмениң алдындағы Мухаддес бөлмеден көринип туратуғын еди. Бирақ олар сырттан көринбейтуғын еди. Олар хәзир де сол жерде тур. ¹⁰ Сандықтың ишинде Муўсаның Хороб таўында қойған еки тас тахтасынан басқа хеш нәрсе жоқ еди. Мысырдан шыққанда Жаратқан Ийе бул таўда израиллылар менен келисим дүзген еди. ¹¹ Руўханийлер Мухаддес бөлмеден шықты. Ол жердеги барлық руўханийлер қайсы топарға тийисли болыўына қарамастан, тазаланыў рәсиминен өткен еди. ¹² Барлық лебийли сазенделер: Асаф, Хеман, Едутун, олардың уллары хәм ағайинлери жуқа хасыл зығырдан кийим кийип алған еди. Олар кимбал, лира хәм арфа шертип қурбанлық орынның шығыс жағында турған еди. Олардың жанында кәрнай шалатуғын бир жүз жигирма руўханий турды. ¹³ Кәрнайшылар менен қосықшылар биригип, бәлент даўыс пенен Жаратқан Ийени алғыслап, Оған миннетдаршылық билдирди. Кәрнай, кимбал хәм басқа саз әсбапларына қосылып қосықшылар:

«Жаратқан Ийе ийгиликли,

Оның мийрим-шәпәәти мәңгилик!» – деп Жаратқан Ийеге алғыс-мақтаўлар айтты. Сонда бир булт Жаратқан Ийениң Ибадатханасын толтырды. ¹⁴ Бул булт себепли

руұханийлер хызметин даўам еттире алмады. Себеби Жаратқан Ийениң салтанаты Қудайдың Ибадатханасын толтырып турған еди.

6

Алтыншы бап

Сулайманның сөзи

¹ Сонда Сулайман былай деди: «О, Жаратқан Ийе! Сен: „Қойыў бултлар ишинде мөкан қурыўды қәлеймен“, – деп айтқан едиң. ² Мен Сен ушын салтанатлы бир Ибадатхана, мәңгиге жасайтуғын бир қоныс қурдым».

Сулайманның халыққа айтқан сөзлери

³ Патша бурылып, тик аяқта турған пүткил Израил жәмийетине пәтия берди. ⁴ Соңынан патша былай деди: «Әкем Даўытқа Өз аўзы менен айтқан сөзлерин Өз қоллары менен орынлаған Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге алғыс-мақтаўлар болсын! Ол былай деген еди: ⁵ „Халқымды Мысырдан алып шыққан күннен бери Өзимниң атыма арнап бир Ибадатхана қурыўы ушын, Израил урыўларына тийисли қалалардың ҳеш бирин таңламадым. Сондай-ақ халқым Израилды басқарыў ушын да бирде бир адамды таңламадым. ⁶ Бирақ енди Мен атыма арнап Ибадатхана қурыў ушын Ерусалимди, ал халқымды басқарыў ушын Даўытты таңлап алдым“. ⁷ Әкем Даўыттың жүрегинде Израилдың Қудайы Жаратқан Ийениң атына арнап Ибадатхана қурыў қәлеўи бар еди. ⁸ Бирақ Жаратқан Ийе әкем Даўытқа: „Мениң атыма арнап Ибадатхана қурыўды нийет етипсең. Бул жақсы нийет. ⁹ Деген менен, Мениң атыма арнап бул Ибадатхананы сен емес, ал сениң бел балаң қурады“, – деди. ¹⁰ Жаратқан Ийе берген сөзин орынлады. Жаратқан Ийениң айтқанындай, әкем Даўыттан соң Израил тахтына мен отырдым хәм Израилдың Қудайы Жаратқан Ийениң атына арнап Ибадатхана қурдым. ¹¹ Сондай-ақ, ишинде Жаратқан Ийениң Израил халқы менен дүзген келисими турған сандықты усы Ибадатхананың ишине қойдым».

Сулайманның дуўасы

¹² Сулайман Жаратқан Ийеге арналған қурбанлық орынның алдында, пүткил Израил жәмийетиниң қарсысында турып, қолларын көклерге жайып дуўа етти. ¹³ Қоладан узынлығы да, ени де бес шығанақ, бийиклиги үш шығанақ болған бир сыпа ислетип, оны хәўлиниң ортасына қойдырған болып, Сулайман сол сыпаға минип турған еди. Ол пүткил Израил жәмийети алдында дизерлеп отырып, қолларын көклерге жайып, ¹⁴ былай деди:

«О, Израилдың Қудайы Жаратқан Ийе! Көкте де, жерде де Саған тең келетуғын қудай жоқ. Сен Өзине шын жүректен бойсынып жүрген қолларың менен дүзген келисимиңе садық қалып, оларға мийриминди көрсетесең. ¹⁵ Сен Өз қулыңа, әкем Даўытқа Өз аўзың менен айтқан сөзлеринди бүгин Өз қолларың менен иске асырдың. ¹⁶ О, Жаратқан Ийе, Израилдың Қудайы! Енди әкем Даўытқа берген мына сөзиңниң де орынланыўын қәлеймен. Сен оған: „Егер урпақларың да саған уқсап, Мениң Нызамларыма әмел қылып, жолларынан адаспай жүрсе, сениң урпағыңнан Израил тахтында отыратуғын ер адамның изи үзилмейди“, – деген едиң. ¹⁷ О, Израилдың Қудайы, енди Өз қулың Даўытқа берген

сөзінди орынлай гөр!

¹⁸ Расында да, Құдай жер бетінде адамлар арасында жасар ма еди? Сен көклерге, көклердің көклерине де сыймайсаң. Оның алдында мен құрған мына Ибадатхана не болыпты?! ¹⁹ Солай болса да, Құдайым Жаратқан Ийе, қулыңның дуғаларын хәм өтিনিшлерин еситип, оның жалбарыныуларына хәм дуғасына қулақ сал. ²⁰ Көзлерің күни-түни: „Мениң атым сол жерде болады“, – деп Өзің айтқан Ибадатханада болсын хәм қулыңның сол жерге қарап еткен дуғасын есит. ²¹ Усы жерге қарап дуға еткенінде, қулыңның хәм халқың Израилдың жалбарыныуларын есите гөр. Көклердеги Өз мәканыңнан оларға қулақ тутьп, оларды кешире гөр.

²² Егер биреу өз жақынына қарсы гүна ислесе хәм оннан ант ишиу талап етилсе, ол келип, усы Ибадатханадағы Сениң курбанлық орның алдында ант ишсе, ²³ Сен оларға көклерден қулақ салып, тыңлап, кулларыңды Өзің хәким ете гөр. Жазықлыны исине сай жазалап, жазықсызды әдиллигине сай ақлай гөр.

²⁴ Егер халқың Израил Сениң алдында гүна ислегени ушын душпанларынан жеңилсе хәм қайтадан Саған жүз бурып, атыңды тән алса хәм усы Ибадатханада дуға етип, Саған жалбарынса, ²⁵ онда Сен оларға көклерден қулақ салып, Өз халқың Израилдың гүналарын кешир хәм оларды өзлерине және ата-бабаларына Өзің берген жерге қайтара гөр.

²⁶ Олар Саған қарсы гүна ислегени ушын аспан жабылып, жауын жаўмағанда, олар усы жерге қарап дуға етсе, атыңды тән алса хәм Сен оларды жазалағаныңда, гүналарынан жүз бурса, ²⁷ онда Сен оларға көклерден қулақ салып, кулларыңның хәм халқың Израилдың гүналарын кешире гөр, оларға жүриуи тийис болған туұры жолды көрсет хәм халқыңа мүлик етип берген жериңе жауын жаўдыра гөр.

²⁸ Егер елде ашлық болса, оба пайда болса, егинлер куұраса ямаса кеселленсе, шегиртке хәм курт қапласа, душпанлар келип, өз қалаларының биринде қамал қылса, қандай да бир иллет тарқаса ямаса апатшылық басына түссе, ²⁹ сонда бир адам ямаса пүткіл халқың Израил дуға етип, жалбарынса, хәр бир адам өзиниң басына түскен апатшылықты сезип, қайғырып, усы Ибадатханаға қарай қолларын жайса, ³⁰ Сен көклердеги Өз мәканыңнан оларға қулақ сала гөр хәм оларды кеширип, ислеген ислерине қарай жууап бере гөр. Себеби адам баласының жүрегінде не барын тек Сен ғана билесең.

³¹ Олар Өзің ата-бабаларымызға берген бул жерде өмир бойы Сеннен қорқып жасасын хәм бәрқулла Сениң жолың менен жүрсин.

³² Егер халқың Израилдан болмаған жат жерли адам Сениң уллы атың, құдиретли қолың хәм кәраматларың хаққында еситип, узақ елден келсе хәм усы Ибадатханаға қарап дуға етсе, ³³ көклердеги Өз мәканыңнан оған қулақ салып, сорағанларын бере гөр. Солай етип, дүньядағы барлық халықлар халқың Израил сыяқлы Сениң атыңды билип, Сеннен қорқсын хәм мен құрдырған усы Ибадатхананың Саған сыйынатуғын орын екенин билсин.

³⁴ Егер халқың Сен жиберген жол бойынша душпанларына қарсы саўашқа шықса хәм Сен таңлап алған қала менен Сениң атыңа арнап мен құрған усы Ибадатханаға қарап Саған дуға етсе, ³⁵ көклерден олардың дуғаларына хәм жалбарыныуларына қулақ сала гөр хәм оларға жәрдем бере гөр.

³⁶ Егер олар Саған қарсы гүна ислесе, себеби гүна ислеменген бирде бир адам жоқ, Сен ғәзеппенип, оларды душпанға тәслим етсең хәм душпан оларды тутқын етип, жақын ямаса узақ бир елге алып кетсе, ³⁷ олар да тутқын болған елде жүрип, есин жыйып

алғаннан кейін тәубеге келип: „Гүна иследик, нызамсызлық қылдық, айыпдармыз“, – деп жалбарынса, ³⁸ өзлери тутқынға алынып, сүргін қылынған елинде жүріп, шын жүректен хәм жан-тәни менен Саған жүз бурса, өзлериниң ата-бабаларына берген жерине, Сен таңлап алған қалаға хәм Сениң атыңа арнап мен құрған Ибадатханаға қарап дуға етсе, ³⁹ көклердеги Өз мәканыңнан олардың дуға хәм жалбарыныуларына кулақ сала гөр хәм оларды қутқара гөр. Саған қарсы гүна ислеген халқынды кешире гөр.

⁴⁰ Енди, о Қудайым! Нәзериң бизлерде болсын хәм усы жерде айтылатуғын дуғаларымызға кулақ сала гөр!

⁴¹ О, Қудай, Жаратқан Ийе! Көтерил енди Өзиң жасайтуғын жерге,
Қүдиретиңниң белгиси болған сандығың менен бирге.
О, Қудай Ийе! Руұханийлериң қутқарыуға бөленсин,
Садық кулларың жақсылығыңнан шад болсын.

⁴² О, Қудай Ийе! Өз майлағаныңнан ұаз кешпе,
Қулын Даұйтқа көрсеткен жақсылығыңды есте сақла!

7

Жетинши бап

Ибадатхананың бағышланыуы

¹ Сулайман дуға етип болыудан-ақ, аспаннан от түсип, жандырылатуғын хәм басқа құрбанлықларды жалмап кетти. Жаратқан Ийениң салтанаты Ибадатхананы толтырды.

² Жаратқан Ийениң салтанатының Өз Ибадатханасын толтырғаны соншелли, руұханийлер Ибадатханаға кире алмады. ³ Пүткил Израил халқы аспаннан түскен отты хәм Ибадатхана үстиндеги Жаратқан Ийениң салтанатын көргенде, тас төселген алаңда ет-бетинен жерге жығылып, тәжим етти хәм:

«Жаратқан Ийе ийгиликли,

Оның сүйиспеншилиги мәңгилик», – деп миннетдаршылық билдирди.

⁴ Соңынан патша хәм пүткил халық Жаратқан Ийеге арнап құрбанлық шалды. ⁵ Патша Сулайман жигирма еки мың бас буға хәм бир жүз жигирма мың бас қойды Жаратқан Ийеге арнап, құрбанлыққа шалды. Солай етип, патша хәм пүткил халық Қудайдың Ибадатханасын бағышлады. ⁶ Руұханийлер өз хызмет орынларын ийеледи. Лебийлилер де Жаратқан Ийени алғыслау ушын патша Даұйт соқтырған саз әсбапларын қолларына алып турды. Даұйттың өзи де: «Оның сүйиспеншилиги шексиз», – деп алғыс айтқанда, усы әсбаплардан пайдаланған еди. Лебийлилердиң қарсысында турған руұханийлер кәрнайларын шалды, пүткил Израил халқы тик аяқта турған еди. ⁷ Сулайман Жаратқан Ийениң Ибадатханасының алдындағы хәўлиниң ортанғы бөлегин де мухаддес қылып айырып, жандырылатуғын құрбанлықларды хәм татыулық құрбанлықларының майларын сол жерде берди. Өйткени өзи қоладан ислеткен құрбанлық орынға жандырылатуғын құрбанлықлар менен ғәлле садақалары хәм де татыулық құрбанлықларының майлары сыймай кетти. ⁸ Сол ұақытта Сулайман хәм үлкен жәмийет – Лебо-Хаматтан Мысыр шегарасындағы сайға дейинги жерлерде жасайтуғын пүткил Израил халқы Қос байрамын жети күн нышанлады. ⁹ Сегизинши күни салтанатлы жыйналыс өткерди. Олар жети күн

дауамында құрбанлық орынды бағышлау рәсиминен өткергеннен кейін, жети күн байрамды нышанлаған еді. ¹⁰ Жетінші айдың жигирма үшінші күні Сулайман халықты үйлеріне қайтарды. Жаратқан Ийенің Дауытқа, Сулайманға хәм Өз халқы Израилға ислеген жақсылықтарына қуанып, олардың жүректері толып-тасты.

Жаратқан Ийенің Сулайманға және көриниуі

¹¹ Сулайман Жаратқан Ийенің Ибадатханасын хәм өзинің сарайын салып, нийетлеген исинің хәммесин табыссыз тамамлағаннан соң, ¹² түнде Жаратқан Ийе оған және көринип, былай деди:

«Мен сениң дуғаларыңды еситтим хәм бул жерди Өзиме құрбанлық шалынатуғын Ибадатхана қылып таңладым. ¹³ Егер Мен жауын жаумасын деп аспанды жауып тасласам, яки шегірткелерге жер бетіндегілерди жеп таслауды буйырсам, яки халқыма оба жиберсем, ¹⁴ сонда Мениң атым менен аталатуғын халқым Маған тәубе қылып, дуға етсе, Маған жүз бурып, жаман жолларынан қайтса, онда Мен аспаннан оларға кулақ саламан. Олардың ғұналарын кешірип, жерлерін шыпалайман. ¹⁵ Буннан былай, усы жерде қылынатуғын дуғаларға нәзерімди саламан, кулақларым түриулі болады. ¹⁶ Атымның мәңгиге сол жерде болыуы үшін, усы Ибадатхананы таңлап алып, мухаддес қылдым. Мениң көзлерім хәм жүрегім бәркулла сол жерде болады. ¹⁷ Саған келсек, Мениң алдымда әкең Дауытқа уксап жүрсең, барлық буйрықтарыңды орынлап, қағыйда хәм нызамларыма бойсынып жасасаң, ¹⁸ онда: „Израил тахтынан сениң урпағыңның изи үзилмейди“ – деп әкең Дауытқа берген сөзімде тұрып, патшалық тахтыңды мәңгиге туратуғын қыламан. ¹⁹ Бірақ егер сизлер жолымнан тайып, берген қағыйда хәм буйрықтарыма бойсынбай, кетип қалсаңыз хәм басқа кудайларға хызмет етип, оларға табынсаңыз, ²⁰ онда Мен Израилды Өзим берген жерден шығарып таслайман хәм Өз атым үшін мухаддес қылған мына Ибадатхананы тәрк етип, оны пүткіл халықтар арасында әпсанаға айландырып, күлкіге қалдыраман. ²¹ Сонда хәзир зәулим болып тұрған мына Ибадатхананың жанынан өтип баратырған хәр бир адам хайран қалып, қорқыныш пенен: „Жаратқан Ийе бул елди хәм мына Ибадатхананы не үшін бул аўхалға салды екен?“ – деп сорайтуғын болады. ²² Кейін олар: „Израил халқы ата-бабаларын Мысырдан алып шыққан Қудайы Жаратқан Ийени тәрк етип, басқа кудайларға жабысып алды хәм оларға табынып, хызмет етті. Сонлықтан Жаратқан Ийе оларды усы апатшылыққа дуғшар етті“, – дейди».

8

Сегизинші бап

Сулайман қылған ислер

¹ Сулайман Жаратқан Ийенің Ибадатханасы менен өзинің сарайын жигирма жылда питкерди. ² Соның менен бирге Сулайман өзине Тир патшасы Хирам берген қалаларды да қайта қурып, оларға израиллыларды орналастырды. ³ Сулайман Хамат-Соба патшалығына жүрис қылып, оны да қолға киргизди. ⁴ Ол шөлдеги Тадмор қаласын хәм

Хамат елиндегі барлық телеклери бар қалаларды қурып питкерди. ⁵ Жоқарғы хәм төменги Бейт-Хорон қалаларын қайта салып, дийуал менен қоршап, тәмбиленетуғын дәрұаза курды. ⁶ Сондай-ақ, Баалат қаласын, өзине тийисли барлық телеклери бар қалаларды, барлық саўаш арбалары хәм атлары сақланатуғын қалаларды қайта қурып, беккемледи. Солай етип, Сулайман Ерусалимде, Лебанон таўларында хәм қол астындағы хәмме қалаларда қәлеген нәрселерин курды.

⁷ Үлкеде Израил халқынан болмаған халықлар: хетт, амор, периз, хиў хәм ебус халықлары қалып кеткен еди. ⁸ Израил халқы оларды толық жоқ қыла алмаған еди. Сулайман бул халықлардың урпақларын мәрдикарға алды. Бул хәзир де даўам етпекте. ⁹ Бирақ Сулайман Израил халқының биреўин де қара жұмысқа салмады. Оларды өзине әскер, әскербаслылар, арбалы әскерлердің басшылары етип қойды. ¹⁰ Сулайман патшаның халықты басқарып турған еки жүз елиў қадағалаўшысы да израиллылардан еди.

¹¹ Сулайман: «Хаялым Израил патшасы Даўыттың сарайында турмаўы керек. Себеби Жаратқан Ийениң Келисим сандығы турған жер – мухаддес», – деп, фараонның қызын Даўыттың қаласынан ол ушын салдырған сарайға көширди.

¹² Сулайман Ибадатхананың кирер аўзының алдына қурылған курбанлық орында Жаратқан Ийеге арнап жандырылатуғын қурбанлықлар усынатуғын еди. ¹³ Ол бул курбанлықларды Муўсаның хәр күн ушын белгилеп берген қағыйдасына муўапық, Шаббат күнлери, Жаңа ай байрамларында, жылдың үш байрамында: Ашытқысыз нан байрамы, Хәптелер байрамы хәм Қос байрамы күнлери усынатуғын еди. ¹⁴ Сулайман әкеси Даўыттың буйрығы бойынша, руўханийлерди топарлары бойынша хызметлерге қойды. Лебийлилерди болса алғыс-мақтаў айтыў хәм күнделикли ислерде руўханийлерге жәрдемлесиў хызметине қойды. Дәрұаза қараўылларын да топарлары бойынша дәрұазаларға бөлип қойды. Себеби Қудайдың адамы Даўыт усылай буйырған еди.

¹⁵ Патшаның руўханийлерге, лебийлилерге, сондай-ақ қазнаға байланыслы берген буйрықлары булжытпай орынланды.

¹⁶ Сулайман ислеўди қәлеген ислер, Жаратқан Ийениң Ибадатханасының негизин қойған күннен ол тамамланғанға шекемги ислер толық орынланды. Солай етип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасы қурып болынды.

¹⁷ Патша Сулайман Эдом жеринде, теңиз жағасында жайласқан Эсион-Гебер хәм Элат қалаларына барды. ¹⁸ Патша Хирам Сулайманға теңизди жақсы билетуғын адамлары менен бирге кемелерин жиберди. Олар Сулайманның кемешилери менен бирге Офирге барып, ол жерден патша Сулайманға төрт жүз елиў талант алтын әкелип берди.

9

Тоғызыншы бап

Шеба хаял патшасының Сулайманға келиўи

¹ Шеба хаял патшасы Сулайманның арттырған даңқы туўралы еситип, оны жумбақлар менен сынаў ушын, хош ийисли затлар, көп муғдарда алтын хәм қымбатбаха таслар жүкленген үлкен бир кәрўанды баслап Ерусалимге келди. Ол кеўлинде бар болған хәмме нәрсесин Сулайман менен бөлишти. ² Сулайман хаял патшаның хәмме сораўларына жуўап берди. Сораўларда патша түсиндире алмастай хеш нәрсе жоқ еди. ³ Шеба хаял

патшасы Сулайманның даналығын, ол құрдырған сарайды көрді. ⁴ Ол және патшаның дастурханандағы тағамларын, үзирлерінің отырыс-турысын, хызметшілерінің хызметін хәм олардың кийімлерін, шарап қуйыушыларын хәм олардың кийімлерін, оның Жаратқан Ийенің Ибадатханасында берген жандырылатуғын құрбанлықтарын көргенде, артық өзін услап тура алмады.

⁵ Ол патшаға былай деди: «Сизиң ислериңіз хәм даналығыңыз хаққында өз елимде еситкенлерім ырас екен. ⁶ Бірақ мен келип, өз көзлерім менен көрмегенше, сол сөзлерге инанбаған едим. Маған сизиң даналығыңыздың ярымын да айтпаған екен. Сиз еситкенимнен де артық екенсиз. ⁷ Сизиң адамларыңыз хәм хызметшілеріңіз қаншелли бахытлы! Олар бәрқулла алдыңызда турып, даналығыңызды тыңлай алады. ⁸ Сизге кеўли толып, сизди Қудайыңыз Жаратқан Ийеге хызмет етиў ушын патша етип Өз тахтына отырғызған Қудайыңыз Жаратқан Ийеге алғыс-мақтаўлар болсын! Қудайыңыз Израилды мәңгиге бекемлеў ушын, оны сүйгенлиги себепли, әдалатты хәм туўрылықты жүзеге асырыўыңыз ушын сизди патша етип қойды».

⁹ Шеба хаял патшасы Сулайман патшаға бир жүз жигирма талант алтын, жүдә көп муғдарда хош ийисли затлар хәм қымбатбаха таслар саўға етти. Шеба хаял патшасының патша Сулайманға саўға еткеніндей дәрежеде сапалы хош ийисли затлар хеш қашан алып келинген емес.

¹⁰ Хирам менен Сулайманның Офирден алтын алып келген адамлары да сол жерден сапалы арша ағашларын хәм қымбатбаха таслар алып келди. ¹¹ Патша сапалы арша ағашларынан Жаратқан Ийенің Ибадатханасы хәм өзинің сарайы ушын текшелер, қосықшылар ушын лира хәм арфа саз әсбаптарын ислетти. Бүгінге дейин Яхуда елинде бундай сапалы арша ағашын хеш ким хеш қашан көрмеген еди.

¹² Сулайман Шеба хаял патшасына өзинің әкелгенинен де көбирек саўғалар берди. Буннан тысқары, ол хаял патшаға сораған хәм қалеген нәрселерінің хәммесин берди. Кейин, хаял патша адамлары менен бирге өз елине қайтып кетти.

Сулайман патшаның байлығы

¹³ Хәр жылы Сулайманға келип туратуғын алтынның муғдары алты жүз алпыс алты талант еди. ¹⁴ Буннан тысқары, усақлап сатыўшылар, саўдагерлер хәм Арабстанның барлық патшалары менен Израил үлкелерінің хәкімлері Сулайманға алтын хәм гүмис алып келетуғын еди.

¹⁵ Патша Сулайман еки жүз үлкен қалқан ислетип, оларды алтын менен қаплатты. Хәр бир қалқанға алты жүз шекел^d алтын жумсалды. ¹⁶ Және алтыннан хәр бири үш жүз шекел келетуғын үш жүз кишкене қалқан ислетти. Патша бул қалқанларды Лебанон тоғайы деп аталатуғын сарайға қойды.

¹⁷ Ол және пилдің сүйегинен үлкен тахт ислетип, оны сап алтын менен қаплатты.

¹⁸ Тахттың алты текшедеги хәм тахтқа бекитилген алтын табан тирегиши бар еди. Тахттың отырғышының еки тәрәпинде шығанақ қойғышы хәм оның жанында еки арысланның мүсини бар еди. ¹⁹ Тахттың алты басқалдағының хәр биринің еки тәрәпинде бир-бирден он еки арысланның мүсини тур еди. Хеш бир патшалықта бундай нәрсе жоқ еди. ²⁰ Патша Сулайманның ишимлик ишетуғын ыдыслары алтыннан исленди. Оның Лебанон тоғайы деп аталатуғын сарайындағы хәммә ыдыслар да алтыннан исленген еди.

---

^d10.16 алты жүз шекел – шама менен 6 кг.

Себеби Сулайманның ұақтында гүмис қәдірсиз болып қалған еди. ²¹ Теңизде Хирамның адамларының басшылығында Сулайманның Таршиш сауда кемелери бар еди. Бул кемелер үш жылда бир мәрте қайтып келетуғын хәм сонда алтын, гүмис, пил сүйеги, маймыллар хәм тауыс қусларын алып келетуғын еди.

²² Патша Сулайман байлықта хәм даналықта дүньяның барлық патшаларынан үстин болды. ²³ Қудайдың Сулайманға берген даналығын тыңлау ушын, жер бетіндеги барлық патшалар оны көриуге қуштар еди. ²⁴ Оны көриуге келгенлердин хәр бири хәр жылы сауда ушын гүмис хәм алтын ыдыслар, кийимлер, қурал-жарақлар, хош ийисли затлар, ат хәм ғашырлар алып келип турды.

²⁵ Сулайманның атлары менен сауда арбаларына арналған төрт мың қорасы хәм он еки мың аты бар еди. Олардың бир бөлегин сауда арбалары ушын ажыратылған қалаларға, бир бөлегин өзиниң жанына, Ерусалимге жайластырды. ²⁶ Сулайман Евфрат дәрьясынан филистлердин жерине хәм Мысыр шегарасына дейинги барлық патшалықлар үстинен хәкимдарлық етті. ²⁷ Патша Ерусалимде гүмисти әпиуайы тасларға тең қылды. Ал кедр ағашы жүдә көп болғанлықтан, батыстағы тау етеклеринде өсетуғын әнжир ағашына тең болып қалды. ²⁸ Сулайманның атлары Мысырдан хәм басқа барлық үлкелерден алып келинетуғын еди.

Сулайманның өлими

²⁹ Сулайманның басқа ислери басынан ақырына дейин, Натан пайғамбардың тарийх китабында, шилолы Ахия пайғамбардың пайғамбаршылықларында хәм ўәлий Иддонның Набат улы Яробам тууралы көрген аяны баян етилген жазыуларда жазылған. ³⁰ Сулайман Ерусалимде пүткил Израил үстинен қырқ жыл патшалық етті. ³¹ Кейин Сулайман өлип, ата-бабаларына қосылды хәм әкеси Дауыттың қаласына жерленди. Оның орнына улы Рехабама патша болды.

10

Оныншы бап

Израиллылардың Рехабамаға қарсы көтерилиуі

¹ Рехабама Шехемге кетти. Өйткени пүткил израиллылар Рехабамады патша етип қойыу ушын Шехемге топланған еди. ² Патша Сулайманнан қашып, Мысырда жасап атырған Набат улы Яробам буны еситкенде, Мысырдан қайтты. ³ Израиллылар Яробамды шақыртты. Яробам пүткил израиллылар менен бирге Рехабамаға келип:

⁴ – Әкеңиз мойнымызға ауыр мойынтырық салған еди. Сиз әкеңиз бизлерге жүклеген ауыр жүкти хәм ол салған мойынтырықты жеңиллетің. Сонда сизге хызмет етемиз, – деди.

⁵ Рехабама оларға:

– Үш күннен кейин қайтып келиңдер, – деди. Халық тарап кетти.

⁶ Патша Рехабама әкеси Сулайманның көзиниң тирисинде оған хызмет еткен ақсақаллар менен ойласып:

– Мына халыққа не деп жууап берейин, қандай мәсләхәт бересизлер? – деп сорады.

⁷ Ақсақаллар оған:

– Егер сиз бул халыққа жыллы шырай көрсетип, кеулин алып, жақсы сөзиңизди

аямасаңыз, олар сизге бир өмир кул болады, – деп жууап берди.

⁸ Деген менен, Рехабама ақсақаллардың мәсләхәтине кулақ аспай, өзи менен бирге өскен жаслар менен кеңесип, ⁹ олардан: – «Әкеңиздің бизлерге салған мойынтырығын жеңиллетсеңиз», – деп атырған бул халыққа не деп жууап берсем екен? Сизлер қандай мәсләхәт бересиз? – деп сорады.

¹⁰ Сонда өзи менен бирге өскен жас жигитлер оған былай деп жууап берди:
– Сизге: «Әкеңиз мойнымызға аўыр мойынтырық салған еди, сиз оны жеңиллетсеңиз», – деп атырған халыққа: «Мениң шунатай бармағым әкемнің белинен де жууанырақ.

¹¹ Әкем сизлерге аўыр мойынтырық салған болса, мен мойынтырығыңызды оннан да аўырлатаман. Әкем сизлерди қамшы менен жазалаған болса, мен сизлерди сым қосып өрилген қамшы менен жазалайман», – деп айтың.

¹² Патшаның: «Үш күннен кейин қайтып келиңдер», – деген сөзи бойынша, үшінши күни Яробам хәм пүткил халық Рехабама келди. ¹³ Патша ақсақаллардың кеңесине кулақ аспай, оларға қатал жууап берди. ¹⁴ Ол жас жигитлердің мәсләхәти бойынша халыққа: «Әкем сизлерге аўыр мойынтырық салған болса, мен оны және де аўырлатаман. Әкем сизлерди қамшы менен жазалаған болса, мен сизлерди сым қосып өрилген қамшы менен жазалайман», – деди. ¹⁵ Патша халыққа кулақ салмады. Себеби Жаратқан Ийениң шилолы Ахия арқалы Набат улы Яробамға айтқан сөзлери орынланыуы ушын Қудай усылай иследе.

¹⁶ Пүткил израиллылар патшаның өзлерине кулақ салмағанын көргенде, патшаға былай деп жууап берди:

«Даўыт пенен бизиң не байланысымыз бар,
Ишайдың улында алатуғын үлесимиз де жоқ.
Хәй, Израил халқы, үйлериңизге қайтыңлар!
Хәй Даўыт, өз үйиң өзиңе ардана болсын!»

Усыларды айтып, израиллылар хәммеси өз үйлерине қайтып кетти.

¹⁷ Бирақ Рехабама Яхуда қалаларында жасайтуғын израиллыларға патшалық етиўин даўам етти.

¹⁸ Патша Рехабама мәрдиқарға алынғанлар үстинен қадағалаушы Хадорамды Израил халқына жиберди. Халық оны тас боран қылып өлтирди. Сонда патша Рехабама тез сауаш арбасына минди де, Ерусалимге қашып кетти. ¹⁹ Сол күннен баслап хәзирге дейин, Израил халқы Даўыттың урпағына қарсы көтерилип келмекте.

11

Он биринши бап

Шемаяның пайғамбаршылығы

¹ Рехабама Ерусалимге барды да, Израил менен урысып, өз патшалығын қайтарып алыу ушын, Яхуда хәм Бенямин урыуынан бир жүз сексен мың адамды сайлап, әскерликке топлады. ² Бирақ сол арада Қудайдың адамы болған Шемаяға Жаратқан Ийеден мынадай сөз түсти: ³ «Яхуда патшасы Сулайманның улы Рехабамаға, Яхуда хәм Бенямин жериндеги барлық израиллыларға былай деп айт: ⁴ Жаратқан Ийе былай дейди: „Өз тууысқанларыңызға қарсы урыс ашып, урысты басламаңлар. Хәр бириңиз өз үйиңизге қайтыңлар. Өйткени бул ислерди ислеп атырған Мен боламан“». Жаратқан Ийениң бул

сөзлерін еситкен халық Яробамға қарсы урысыудан ұаз кешип, изине қайтты.

Рехабамның Яхуда қалаларын беккемлеуі

⁵ Рехабам Ерусалимде жасады хәм қорғаныу үшін Яхудадағы мына қалаларды дийуаллар менен қоршады: ⁶ Бейтлехем, Этам, Теқоа, ⁷ Бейт-Сур, Сохо, Адуллам, ⁸ Гат, Мареша, Зиф, ⁹ Адорайым, Лахиш, Азеқа, ¹⁰ Сора, Айялон хәм Хеброн. Булар Яхуда хәм Бенямин жерлеріндегі қорғанлы қалалар еди. ¹¹ Рехабам усы қалалардың бекинислерин күшейтип, бекинислерге әскербасылар қойды хәм оларда азық-ауқат, зәйтүн майы хәм шарап сақланатуғын орынлар құрды. ¹² Хәр бир қаланы үлкен қалқан хәм найзалар менен тәмийинлеп, қорғаныуды беккемледі. Солай етип, Яхуда хәм Бенямин урыулары Рехабамның қол астында қалды.

¹³ Израилдың барлық аймақларындағы руұханийлер менен лебийлилер Рехабамның қасына топланды. ¹⁴ Лебийлилер, хәтте, өз жайлаулары менен мал-мүликлерин таслап, Яхуда хәм Ерусалимге көшип келди. Себеби Яробам менен оның уллары оларды руұханий болып, Жаратқан Ийеге хызмет етиуден шетлеткен еди. ¹⁵ Яробам теке хәм тана мүсинлерин ислетип сыйыныу орынларына қойды хәм ол жерлерге хызмет етиу үшін өз руұханийлерин тайынлады. ¹⁶ Израилдың барлық урыуларындағы Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге шын жүректен умтылғанлар өзлериниң ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийеге құрбанлық бериу үшін, руұханийлер менен лебийлилерге ерип, Ерусалимге келди. ¹⁷ Олар Яхуда патшалығын беккемледі хәм үш жыл дауамында Дауыт пенен Сулайманның жолы менен жүрип, Сулайманның улы Рехабамды қоллап-қууатлады.

Рехабамның хожалығы

¹⁸ Рехабам Дауыттың улы Еримоттың қызы Махалатқа үйленди. Оның анасы Ишайдың улы Элиабтың қызы Абиҳайыл еди. ¹⁹ Махалат Рехабамға Еуш, Шемария хәм Захам деген улларды тууып берди.

²⁰ Махалаттан соң Рехабам Абшаломның қызы Маахаға үйленди. Ол Рехабамға Абия, Аттай, Зиза хәм Шеломитти тууып берди. ²¹ Рехабам басқа хаяллары хәм тоқалларына қарағанда, Абшаломның қызы Мааханы көбирек жақсы көрди. Рехабамның он сегиз хаялы хәм алпыс тоқалы болып, олардан жигирма сегиз ул хәм алпыс қызы бар еди. ²² Рехабам Маахадан тууылған улы Абияны өз тахтының мийрасхоры қылмақшы болып, басқа тууысқанларына басшы етип қойды. ²³ Рехабам ақыллылық пенен ис тутьп, басқа улларының хәммесин Яхуда менен Бенямин жерлеріндегі қорғанлы қалаларға бөлип жиберди. Оларды керек-жарағы менен молдан тәмийинлеп, бир қанша хаяллар алып берди.

12

Он екінши бап

Шишақтың Яхудаға хұжим жасауы

¹ Рехабам өз хұкимдарлығын беккемлеп, күшке толғаннан кейин, оның өзи де, пүткіл Израил халқы да Жаратқан Ийениң Нызамынан жүз бурды. ² Олар Жаратқан Ийеге қыянет етті. Сонлықтан Рехабамның хұкимдарлығының бесинши жылында Мысыр

патшасы Шишақ Ерусалимге хужим жасады. ³ Шишақ өзи менен бирге Мысырдан бир мың еки жүз саўаш арбасын, алпыс мың атлы әскерди, сондай-ақ либиялы, суклы хәм кушлы сан-санақсыз ләшкерлерди алып келди. ⁴ Шишақ Яхуданың қорғанлы қалаларын басып алып, Ерусалимге дейин жақынласты. ⁵ Сонда Шишақтан қорқып, Ерусалимге жыйналған Рехабамға хәм Яхуда басшыларына пайғамбар Шемая келип, былай деди: – Жаратқан Ийе былай дейди: «Сизлер Мени тәрк еттиңиз, енди Мен де сизлерди тәрк етип, Шишақтың қолына тапсыраман».

⁶ Израил басшылары хәм патша өз айыптарын тән алып:

– Жаратқан Ийе әдил, – деди.

⁷ Жаратқан Ийе олардың айыптарын тән алғанын көргенде, Шемаяға Оннан мынадай сөз түсти: «Олар гүналарын мойынлады. Сонлықтан Мен оларды қырып тасламайман, қутқарылыўы ушын аз-маз жәрдем беремен. Ерусалимге деген ғәзебимди Шишақ арқалы төкпеймен. ⁸ Бирақ оларды Шишаққа бағынышлы қыламан. Сонда олар Маған хызмет етиў менен басқа еллердиң патшаларына хызмет етиў арасындағы айырмашылықты билип алады».

⁹ Мысыр патшасы Шишақ Ерусалимге бастырып келип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы хәм патша сарайындағы ғәзийнелерди тартып алып кетти. Ол хәмме нәрсени, Сулайман соқтырған алтын қалқанларды да алды. ¹⁰ Патша Рехабам олардың орнына қоладан қалқанлар ислетип, оларды патша сарайының кирер аўзын қорғайтуғын сақшылардың басшыларына берди. ¹¹ Патша Жаратқан Ийениң Ибадатханасына хәр барғанда, сақшылар патшаның қасында бул қалқанларды алып жүретуғын, соңынан және сақшылардың бөлмесине апарып қоятуғын еди.

¹² Рехабам гүнасын мойынлағанда, Жаратқан Ийе ғәзептен қайтып, Яхуда халқын толық қырып жибермеди. Яхудада еле де жақсы ислер бар еди.

¹³ Патша Рехабам Ерусалимде патшалығын беккемлеп, хұкимдарлық қыла берди. Ол тахтта отырғанда қырк бир жаста еди. Рехабам Жаратқан Ийе Өз атын орнатыў ушын Израилдың пүткил урыўлары арасынан таңлап алған қаласы Ерусалимде он жети жыл патшалық қылды. Оның анасы аммон халқынан болып, аты Наама еди. ¹⁴ Рехабам Жаратқан Ийеге шын жүректен умтылмағаны себепли, жаман ислерди ислеп турды.

¹⁵ Рехабам ислеген ислер басынан аяғына шекем Шемая пайғамбардың жазыўларында хәм ўәлий Иддоның шежиреге киргизилген жазыўларында баян етилген. Рехабам менен Яробам пүткил өмири даўамында урысып келди. ¹⁶ Рехабам өлип, ата-бабаларына қосылды хәм Даўыттың қаласына жерленди. Оның орнына улы Абия патша болды.

13

Он үшінши бап

Яхуда патшасы Абия

¹ Израил патшасы Яробамның патшалығының он сегизинши жылында Абия Яхудаға патша болды. ² Ол Ерусалимде үш жыл патшалық етти. Абияның анасы гибалы Уриелдиң қызы Михая еди.

Абия менен Яробам ортасында урыс болды. ³ Абия төрт жүз мың ағла хәм мәрт әскерди саўашқа баслады. Яробам болса, сегиз жүз мың ағла хәм мәрт әскерин оған қарсы сапқа дизди. ⁴ Абия Эфраимның таўлы үлкесиндеги Семарайым таўына шығып,

былай деди: «Хәй, Яробам хәм пүткил Израил, мени тыңлаңлар! ⁵ Израилдың Қудайы Жаратқан Ийениң бузылмас бир келисим^с бойынша Израилға патшалық қылыўды мәңгиге Даўытқа хәм оның урпақларына бергенин билмейсиз бе? ⁶ Бирақ Даўыт улы Сулайманның хызметшиси Набат улы Яробам өз мырзасына қарсы бас көтерди. ⁷ Оның қасына оңбаған хәм жарамас адамлар жыйналып, Сулайман улы Рехабамға қарсы шықты. Рехабам сол ўақытта жас хәм тәжирийбесиз болғанлықтан, оларға қарсы тура алмады. ⁸ Енди болса, Даўыттың урпағының қолында болған Жаратқан Ийениң патшалығына қарсы турмақшысыз. Аўа, сизлер көпшиликсиз! Буның үстине, қудайыңыз деп Яробам соқтырып берген алтын таналар да жаныңызда! ⁹ Жаратқан Ийениң руўханийлери болған Харонның урпақларын хәм лебийлилерди қуўып жиберген сизлер емес пе? Олардың орнына басқа халықлардың дәстүрине сай, әпиўайы адамлардан руўханийлерди қойып алған жоқсыз ба? Аўа, бағышланыў рәсимине бир буға ямаса жети қошқар алып келген хәр бир адам жалған қудайларға руўханий бола алады-дә! ¹⁰ Ал бизлерге келсек, Жаратқан Ийе бизлердин Қудайымыз! Бизлер Оннан жүз бурмадық. Жаратқан Ийеге хызмет етип атырған руўханийлер де Харон урпағынан болып, лебийлилер оларға жәрдем бермекте. ¹¹ Олар хәр күни азанда хәм кеште Жаратқан Ийеге жандырылатуғын қурбанлықлар береді, хош ийисли түтеткилер түтетеді, арнаўлы столға мухаддес нанлар қояды, хәр күни кеште алтын хәстедеги шыраларды жағады. Аўа, бизлер Қудайымыз Жаратқан Ийениң талаптарын орынлап жүрмиз. Ал сизлер болсаңыз, Оны тәрк еттиңиз. ¹² Қудай бизлер менен бирге, Ол бизлердин жолбасшымыз. Оның руўханийлери кәрнайлар шалып, сизлерге қарсы урысқа шақырады. Израил урпақлары, ата-бабаларыңыздың Қудайы Жаратқан Ийеге қарсы урыспанлар! Бәри бир жеңиске ериспейсиз».

¹³ Сол арада Яробам әскерлериниң бир бөлегин Яхуда әскерлериниң артқы тәрәпине букқы қойыў ушын жиберген еди. Әскерлердин тийкарғы бөлими Яхуда әскерлериниң алдында турды, ал букқыдағылар артқы тәрәпинде еди. ¹⁴ Яхуда әскерлери бурылып, өзлерине алдыдан да арттан да хұжим жасамақшы болып турғанларды көргенде, Жаратқан Ийеге жалбарынды. Ал руўханийлер кәрнайларын шалды. ¹⁵ Яхуда әскерлери сүрен салып бақырысты. Олар бақырысқанда, Қудай Яробамды хәм израиллыларды Абия менен Яхуда алдында қырғынға ушыратты. ¹⁶ Израиллылар яхудалылардың алдына түсип қашты хәм Қудай оларды яхудалыларға тәслим етти. ¹⁷ Абия хәм оның әскерлери израиллыларға аўыр соққы берди. Израиллылардың бес жүз мың сайланды әскери қаза тапты. ¹⁸ Солай етип израиллылар жеңиліске ушырады. Ал яхудалылар ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийеге сүйенгени ушын жеңиске еристи. ¹⁹ Абия Яробамды қуўып кетип, оған тийисли Бейт-Эл, Ешана, Эфрон қалаларын хәм олардың дөгерегиндеги аўылларды қолға киргизди.

²⁰ Яробам Абия дәўиринде өзиниң бурынғы қүдиретин тиклей алмады. Жаратқан Ийе оның жанын алды хәм ол қайтыс болды. ²¹ Ал Абияның хұкимдарлығы күшейе берди. Ол он төрт хаял алып, олардан жигирма еки ул хәм он алты қызлы болды. ²² Абияның басқа ислери, ислеген ислери хәм айтқанлары Иддо пайғамбардың түсиндирме китабында жазылған.

14

---

^с13:5 бузылмас бир келисим – сөзбе-сөз: дуз келисими

Он төртінші бап

¹ Абия өліп ата-бабаларына қосылғанда, Даўыттың қаласына жерленді. Оның орнына улы Аса патша болды. Асаның дәуірінде елде он жыл тынышлық болды.

Яхуда патшасы Аса

² Аса Қудайы Жаратқан Ийениң нәзерінде жақсы хәм дурыс болған ислерди иследи. ³ Ол жат қудайлардың қурбанлық орынлары менен сыйыныў орынларын алып таслап, кийели тасларды хәм Ашера бутларын бузып таслады. ⁴ Ол яхудийлерге ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийеге жүз бурып, Оның нызам хәм буйрықларын орынлаўды буйырды. ⁵ Ол Яхуданың барлық қалаларындағы сыйыныў орынларын хәм түтетки түтетилетуғын орынларды алып таслады. Оның дәуірінде патшалық парахатшылықта жасады. ⁶ Елде тынышлық хәким сүрген ўақытта, Аса Яхудада қорғанлы қалалар қурды. Сол жыллары оның менен хеш ким урыспады, себеби Жаратқан Ийе оған тынышлық сыйлаған еди. ⁷ Аса Яхуда халқына былай деген еди: «Мына қалаларды салып, этирапын дийўаллар менен қоршайық. Оларға минаралар хәм тәмбиленетуғын дәрўазалар қурып, қалаларды беккемлейик. Бизлер Қудайымыз Жаратқан Ийеге жүз бурғанымыз ушын, бул ел еле бизлердики. Аўа, бизлер Оған жүз бурдық хәм Ол бизлерге хәр тәреплеме тынышлық сыйлады».

Солай етип, олар қурылысты баслап, табыслы тамамлады.

⁸ Асаның Яхуда урыўынан үлкен қалқан хәм найза менен қуралланған үш жүз әскери, ал Бениамин урыўынан кишкене қалқан хәм оқ жай менен қуралланған еки жүз сексен әскери бар еди. Олардың хәммеси мәрт жаўынгерлер еди.

⁹ Кушлы Зерах миллионлаған әскери хәм үш жүз саўаш арбасы менен Яхудаға атланып, Мареша қаласына жетип келди. ¹⁰ Аса оған қарсы атланды. Олар Марешаға жақын жердеги Сефата ойпатлығында урысыў ушын сап тартып турды. ¹¹ Аса өз Қудайы Жаратқан Ийеге: «О, Жаратқан Ийе! Күшлиниң алдында турған күшсизге Сеннен басқа хеш ким жәрдем бере алмайды. О, Қудайымыз Жаратқан Ийе, бизлерге жәрдем бере гөр! Себеби бизлер Саған сүйенемиз хәм Сениң атың менен мына сансыз ләшкерге қарсы шығып турмыз. Жаратқан Ийе, Сен бизлердиң Қудайымызсаң, инсан затының Өзинди жеңиўине жол қойма!» – деп жалбарынды. ¹² Сонда Жаратқан Ийе Аса менен яхудалылардың алдында кушлыларды қырғынға ушыратып, кушлылар қаша баслады.

¹³ Аса болса өз әскерлери менен оларды Герарға дейин қуўып барды. Кушлылардан қаза тапқанлар соншелли көп болып, бирде биреўи аман қалмады. Олар Жаратқан Ийениң хәм Оның ордасының алдында қырып тасланды. Яхуда әскерлери көп олжа менен қайтты. ¹⁴ Герар этирапындағы қалаларда жасайтуғын халық Жаратқан Ийеден қорқып қалған еди. Яхудалылар оларға да шабыўыл жасап, қырғынға ушыратты хәм талан-тараж етип, мол олжа алып қайтты. ¹⁵ Яхудалылар шопанлардың шатырларына да шабыўыл жасап, олардың көп қой-ешки хәм түйелерин айдап кетти. Кейин олар Ерусалимге қайтып келди.

15

Он бесінші бап

Патша Асаның жеңилликлери

¹ Оded улы Азарияның үстине Қудайдың Руўхы түсти. ² Сонда Азария патша Аса менен ушырасыў ушын жолға шықты хэм оған барып былай деди: «Хэй, Аса! Хэй, Бенямин хэм Яхуда халқы, маған кулақ салыңлар! Сизлер Жаратқан Ийе менен бирге болған дәўирде, Ол да сизлер менен бирге болады. Егер Оны излесеніз, табасызлар. Ал егер Оны тэрк етсеңиз, Ол да сизлерди тэрк етеди. ³ Узақ ўақыт даўамында Израил халқы хақықый Қудайдан, тәлим беретуғын руўханийден хэм Оның Нызамынан алыста жасады. ⁴ Бирақ қыйыншылыққа ушырағанында олар Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге бет бурып, Оны изледи хэм Оны тапты. ⁵ Сол күнлери сапарға шығыў кәўипли болып, хэмме еллердиң турғынлары ушын ғаўасатлы ўақытлар еди. ⁶ Миллет миллетке, қала қалаға қарсы урысатуғын еди. Себеби Қудай оларды хэр түрли апатшылықларға ушыратып, албыратып қойған еди. ⁷ Бирақ сизлер беккем болыңлар! Түскинликке түспеңдер! Өйткени мийнетиңиздиң жемисин аласызлар».

⁸ Оded улы Азария пайғамбардың бул пайғамбаршылық сөзлерин еситкенде, Аса жигерленди. Ол пүткил Яхуда менен Бенямин жерлериндеги хэм Эфрайымның таўлы үлкесиндеги өзи қолға киргизген қалалардағы жеркенишли бутларды алып таслады. Сондай-ақ, Жаратқан Ийениң Ибадатханасының айўанының алдына орнатылған Жаратқан Ийениң қурбанлық орнын қайта тикледи. ⁹ Буннан кейин, Аса Яхуда хэм Бенямин урыўы менен бирге олардың арасында жасап атырған Эфрайым, Менашше хэм Шимон урыўынан болғанларды топлады. Өйткени көп адамлар Қудай Ийениң Аса менен бирге екенин көрип, Израилды таслап, Яхудаға көшип келген еди. ¹⁰ Олар Аса хұкимдарлығының он бесинши жылының үшінши айында Ерусалимге жыйналды. ¹¹ Сол күни олар урыстан алып келген олжасынан жети жүз бас ири мал хэм жети мың бас майда малды Жаратқан Ийеге арнап қурбанлыққа берди. ¹² Халық ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийени шын жүректен, жан-тәни менен излеў ушын келисим дүзди. ¹³ Израилдың Қудайы Жаратқан Ийени излемеген хэр бир адам: жас болсын, ғарры болсын, еркек болсын, хаял болсын хэммеси өлтирилетуғын болды. ¹⁴ Олар бақырып, кәрнай хэм сырнай хаўазлары астында бәлент даўыс пенен Жаратқан Ийеге ант ишти. ¹⁵ Пүткил яхудалылар берген анты ушын қуўанышлы еди, себеби олар шын жүректен ант ишкен еди. Олар ықласланып Жаратқан Ийени излегени ушын, Оны тапты. Жаратқан Ийе оларға хэр тәреплеме тынышлық берди.

¹⁶ Патша Аса кемпир апасы Маахадан ханбийкелик атағын тартып алды. Себеби ол Ашераға арнап жеркенишли бир бут соқтырған еди. Аса бул жеркенишли бутты шаўып таслап, майдалап, Кидрон сайында жағып жиберди. ¹⁷ Ол Израилдағы сыйыныў орынларын жоқ қылмаса да, өмир бойы Жаратқан Ийеге садық қалды. ¹⁸ Аса әкесиниң хэм өзиниң атаған нәрселерин: гүмисти, алтынды хэм буйымларды Қудайдың Ибадатханасына алып келди. ¹⁹ Асаның патшалығының отыз бесинши жылына дейин елде урыс болмады.

16

Он алтыншы бап

Асаның соңғы жыллары

¹ Яхуда патшасы Асаның хұкимдарлығының отыз алтыншы жылында Израил патшасы Бааша Яхудаға қарсы шықты хэм Асаның жерлерине хеш кимниң кирип-шықпаўы ушын,

Рама қаласының бекинисин күшейтті. ² Сонда Аса Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы хәм сарай қазнасындағы гүмис пенен алтынды алды да, оларды хызметшилери аркалы Дамаскте жасайтуғын Арам патшасы Бен-Хададқа жиберип, оған былай деди: ³ «Әкелеримиз арасында болғаны сыяқлы, бизлердің арамызда да келисим болсын. Сизге гүмис хәм алтын жиберип атырман. Израил патшасы Бааша мениң жеримнен кетиуі ушын, сиз оның менен дүзген келисимиңизди бузсаңыз».

⁴ Бен-Хадад патша Асаның усынысын қабыл етип, Израил қалаларына қарсы әскербасыларын жиберди. Олар Иййон, Дан, Абел-Майым қалаларын, пүткил Нафталий жериндеги барлық телеклери бар қалаларды басып алды. ⁵ Бааша буну еситкенде, Раманың қурылысын тоқтатып, исти таслап кетти. ⁶ Патша Аса пүткил яхудалыларды шақыртты. Олар Рама қаласын құрғанда, Бааша қолланған тас хәм ағашларды Рамадан тасып алып кетти хәм патша Аса олардан Геба хәм Миспа қалаларының бекинисин күшейтті.

⁷ Сол ўақытлары көзи ашық Хананий Яхуда патшасы Асаға келип, былай деди: «Сиз Қудайыңыз Жаратқан Ийеге сүйенбей, Арам патшасына сүйендиңиз. Сол себепли Арам патшасының әскерлерин қолдан шығардыңыз. ⁸ Есиңизге түсириң, кушлылар менен либиялылар көп санлы саўаш арбалары хәм атлылары менен үлкен бир орда болып келмеп пе еди? Сонда сиз Жаратқан Ийеге сүйенгениңиз ушын, Ол оларды сизге тәслим еткен еди. ⁹ Жаратқан Ийе Өзине шын жүректен садық болғанларға күш-қуўат берип турыў ушын, пүткил жер жүзине нәзер салып турады. Сиз ақылсызларша ис туттыңыз, сол себепли буннан былай сизиң басыңыз урыстан шықпайды». ¹⁰ Аса көзи ашықтың бул сөзлерине ғәзепленди. Оның ғәзепленгени соншелли, көзи ашықты зинданға таслатты. Сол ўақытлары Аса халқының айырымларына қысым көрсетип, езди.

¹¹ Асаның барлық ислери басынан аяғына шекем, Яхуда хәм Израил патшаларының жылнама китабында жазылған. ¹² Хүкимдарлығының отыз тоғызыншы жылында, Аса аяқ аўырыуына шалынды. Аўырыуы асқынлап атырған болса да, ол Жаратқан Ийеге жүз бурмай, тәўиплерден үмит етти. ¹³ Аса өз хүкимдарлығының қырқ биринши жылы өлип, ата-бабаларына қосылды. ¹⁴ Оны хәр түрли хош ийисли затларға толтырылған табытқа жатқарып, Даўыттың қаласында өзи ушын ойдырған қәбирге қойды. Оның хүрметине үлкен от жақты.

17

Он жетинши бап

Яхуда патшасы Еҳошафат

¹ Асаның орнына улы Еҳошафат патша болды хәм Израилға қарсы бекинисин күшейтті. ² Ол Яхуданың барлық қорғанлы қалаларына әскерлерин орналастырып, пүткил Яхуда жеринде хәм әкеси Аса Эфрайым урыуынан басып алған қалаларға сақшылар топарларын қойды. ³ Еҳошафат бабасы Даўыттың дәслепки жүрген жолларынан жүргени ушын, Жаратқан Ийе оның менен бирге болды. Ол Баалға сыйынбай, ⁴ әкеси Аса сыйынған Қудайға умтылып, Оның буйрықларына бойсынды. Ал Израил халқы ислеген дәстүрлерге ермеді. ⁵ Сонлықтан Жаратқан Ийе Еҳошафаттың патшалығын бекемледі. Пүткил Яхуда ели оған сыйлықлар алып келип турды. Усылайынша патша мол байлыққа хәм хүрметке ийе болды. ⁶ Оның жүреги Жаратқан Ийеге бағышланған еди. Ол

Яхудадағы сыйыныу орынларын хэм Ашера бутларына арналған кийели ағашларды алып таслады.

⁷ Ехшошафат өз хукимдарлығының үшінши жылында өзиниң хызметкерлеринен Бен-Хайылды, Обадияны, Зехарияны, Нетанелди хэм Михаяны халыққа тәлим бериуи ушын Яхуда қалаларына жиберди. ⁸ Олар менен бирге лебийлилерден: Шемая, Натания, Зебадия, Асахел, Шемирамот, Ехонатан, Адония, Тобия хэм Тоб-Адонияны, рууханийлерден: Элишама хэм Йорамды жиберди. ⁹ Жиберилгенлер Жаратқан Ийениң Нызам китабын жанына алып жүрип, Яхудада тәлим берди. Олар пүткил Яхуда қалаларын аралап, халыққа үйретти. ¹⁰ Яхуда этирапындағы барлық үлкелердиң патшалықларына Жаратқан Ийе қорқыу салғанлықтан, олардың хеш бири Ехшошафатқа қарсы урыс аспады. ¹¹ Базы филистлер сауға хэм салық сыпатында Ехшошафатқа гүмис, ал араблар майда мал сүриуин: жети мың жети жүз қошқар хэм жети мың жети жүз теке алып келди. ¹² Ехшошафат күшейип бара берди. Ол Яхудада қорғанлар хэм телеклери бар қалалар құрғызып, ¹³ Яхуда қалаларында көп муғдарда керек-жарак жыйнап қойды. Ал Ерусалимде тәжирийбели бахадыр жауынгерлери бар еди. ¹⁴ Олардың әуладлары бойынша дизими мынадай:

Яхуда урыуында мыңбасылар бар еди. Әскербасы Адна үш жүз мың бахадыр жауынгерди басқарды. ¹⁵ Оннан кейинги әскербасы Ехохонан болып, ол еки жүз сексен мың жауынгерге басшылық етти. ¹⁶ Оннан кейинги әскербасы Зихрий улы Амасия болып, ол еки жүз мың бахадыр жауынгерге басшылық етти. Амасия өз ерки менен Жаратқан Ийеге хызмет етип атырған еди.

¹⁷ Бенямин урыуынан шыққан оқ жай хэм қалқан менен куралланған еки жүз мың бахадыр жауынгерге Эляда басшылық етти. ¹⁸ Оннан кейинги әскербасы Ехозабад урысқа таяр, куралланған бир жүз сексен мың адамды басқарды.

¹⁹ Бул жауынгерлер патшаның пүткил Яхуда елиндеги бекинисли қалаларына жайластырған әскерлеринен тысқары әскерлери еди.

18

Он сегизинши бап

Пайғамбар Миханың Ахабты ескертиуи

¹ Яхуда патшасы Ехшошафат жүдә бай болып, атақ-абырайы асып кетти. Ол Израил патшасы Ахаб пенен куда-тамыр болды. ² Арадан бир неше жыл өткеннен соң, Ехшошафат Ахабты көриу ушын Самарияға барды. Ахаб Ехшошафаттың хэм оның менен барғанлардың хурметине көплеген майда хэм ири малларды сойды хэм Гиладтағы Рамот қаласына хужим қылыуға көндирмекши болды. ³ Соңынан Израил патшасы Ахаб Яхуда патшасы Ехшошафаттан:

– Гиладтағы Рамотқа мениң менен бирге барасыз ба? – деп сорады.

Ехшошафат Ахабқа:

– Мени өзиңиздей, халқымды халқыңыздай, көриң. Сиз бенен бирге урысқа барамыз, – деп жууап берди. ⁴ Соңынан Ехшошафат:

– Дәслеп Жаратқан Ийениң не дейтуғынын билип алайық, – деди.

⁵ Сонда Израил патшасы төрт жүз пайғамбарды топлап, оларға:

– Гиладтағы Рамотқа қарсы урысыу үшін барайық па ямаса бармайық па? – деп сорады.

Олар:

– Барың, Қудай қаланы сизге тәслим етеди, – деп жууап берди.

⁶ Бирақ Еҳошафат:

– Бул жерде булардан басқа Жаратқан Ийениң пайғамбары бар ма? Оннан да сорайық, – деди.

⁷ Израил патшасы Еҳошафатқа:

– Жаратқан Ийениң еркин сорағандай, және бир пайғамбар бар. Ол Имла улы Миха. Бирақ мен оны жаман көремен. Себеби ол мен тууралы хеш жақсы пайғамбаршылық айтпайды, бәрқулла тек жаман пайғамбаршылық айтады, – деп жууап берди.

Еҳошафат патшаға:

– Патша, булай деменіз, – деди.

⁸ Сонда Израил патшасы бир хызметкерди шақырып, оған: «Имла улы Миханы тез алып кел», – деп буйырды.

⁹ Израил патшасы Ахаб хәм Яхуда патшасы Еҳошафат патшалық кийимлерин кийип, Самарияның дәрұазасының кирер аўзындағы майданда, хәр бири өз тахтында отырған еди. Барлық пайғамбарлар олардың алдында пайғамбаршылық етип атырған еди.

¹⁰ Кенаана улы Седекия өзине темирден шақлар ислеп: «Жаратқан Ийе былай дейди: „Арамлыларды қырып тауыспағанша, усы шақлар менен сүзе бересиз“», – деди.

¹¹ Басқа пайғамбарлардың хәммеси де: «Гиладтағы Рамотқа хұжим етиң, жеңиске ерисесиз. Себеби Жаратқан Ийе оларды сизге тәслим етеди», – деп, анық сол сөзди қайталады.

¹² Миханы шақырыу үшін кеткен хызметкер оған барып:

– Мине, пайғамбарлардың хәммеси бир аўыздан патшаға жақсы болжаўларды айтып атыр. Сизиң сөзиңиз де олардики менен бирдей болсын, сиз де жақсы болжаў айтың, – деди.

¹³ Бирақ Миха оған:

– Тири Жаратқан Ийе хақы ант ишемен: Қудайым маған не десе, соны айтаман, – деп жууап берди.

¹⁴ Миха патшаға келди. Патша Михадан:

– Миха, бизлер Гиладтағы Рамотқа қарсы урысыу үшін барайық па ямаса мен оннан бас тартайын ба? – деп сорады.

Миха патшаға:

– Бара бериңлер, жеңесизлер, олар сизлерге тәслим етиледі, – деп жууап берди.

¹⁵ Деген менен, патша Михаға:

– Жаратқан Ийениң аты менен тек хақыйқатты айтыуың үшін, саған неше мәрте ант ишкизиуим керек? – деди.

¹⁶ Сонда Миха патшаға былай деди:

– Маған пүткіл израиллылар таўлар үстинде жайылып жүрген шопансыз қойлар сыяқлы көринип тур. Сонда Жаратқан Ийе маған: «Булардың хожайыны жоқ. Хәр бири аман-есен үйине қайтсын», – деди.

¹⁷ Израил патшасы Еҳошафатқа: «Буның мен тууралы жақсы емес, ал тек жаман

пайғамбаршылық айтатуғынын сизге айтқан жоқ па едим?» – деди.

¹⁸ Миха патшаға былай деди:

– Онда Жаратқан Ийениң сөзин тыңлаң. Мен Жаратқан Ийениң Өз тахтында отырғанын, пүткіл аспан барлықтарының Оның оң хәм шеп тәрәпинде турғанын көрдим.

¹⁹ Сонда Жаратқан Ийе: «Гиладтағы Рамотқа барып, сол жерде өлиўи ушын, Израил патшасы Ахабты ким көндире алады?» – деп сорады. Биреўи анаў, биреўи мынаў деп турғанда, ²⁰ бир руўх алдыға шықты да, Жаратқан Ийениң алдында турып: «Мен көндире аламан», – деди. Жаратқан Ийе оннан: «Қалай?» – деп сорады. ²¹ Сол руўх: «Мен жалған руўхқа айланып, Ахабтың барлық пайғамбарларына жалған сөйлетемен», – деп жуўап берди.

Жаратқан Ийе оған: «Сен оны көндирип, буны ислейсең. Барып, солай исле», – деди.

²² Мине, хәзир Жаратқан Ийе сизиң сол пайғамбарларыңыздың аўзына жалған руўхты салып қойған. Өйткени Жаратқан Ийе сизге жаманлық ислеўге қарар етти.

²³ Кенаана улы Седекия Михаға жақынлап, оның бетине шапалақ пенен урып жиберди де:

– Жаратқан Ийениң Руўхы сениң менен сөйлесиў ушын, меннен шығып кеткен бе екен? – деди.

²⁴ Миха оған:

– Буны сен жасырыныў ушын ишки бөлмеге тығылған ўақтыңда көресең, – деди.

²⁵ Сонда Израил патшасы былай деди: «Миханы қала хәкими Амон менен патшаның улы Йоашқа қайтып алып барыңлар. ²⁶ Оларға мениң мына сөзимди жеткизиң: „Мен аман-есен қайтып келгенімше, бул адамды қамақханаға қамап қойып, аз-маз нан менен суўдан басқа хеш нәрсе бермесин“».

²⁷ Миха патшаға: «Егер шынында да аман-есен қайтып келсеңиз, онда Жаратқан Ийе мениң аўзым арқалы сөйлемеген болады», – деди, соңынан халыққа: «Хәммеңиз буны еситип қойыңлар», – деди.

Ахабтың өлими

²⁸ Израил патшасы Ахаб хәм Яхуда патшасы Еҳошафат Гиладтағы Рамотқа хұжим жасаў ушын жолға шықты. ²⁹ Израил патшасы Еҳошафатқа: «Мен патшалық кийимлерин киймей, урысқа шығаман, ал сиз патшалық кийимлериңизди кийип шығың», – деди.

Солай етип, Израил патшасы кийимлерин өзгертип, олар саўашқа шықты. ³⁰ Арам патшасы өз саўаш арбаларының әскербасыларына: «Кишкенеси менен де, үлкени менен де урысып отырмай, тек Израил патшасы менен урысқа кирисиң», – деп буйырды.

³¹ Саўаш арбаларының әскербасылары Еҳошафатты көргенде: «Израил патшасы усы болса керек», – деп ойлап, оған қарай бас салды. Еҳошафат бақырып жибергенде, Қудай Ийе оған жәрдемге келип, хұжим қылыўшыларды басқа жаққа бурып жиберди.

³² Өйткени саўаш арбаларының әскербасылары оның Израил патшасы емеслигин аңғарып, изге қайтты. ³³ Сол арада бир адам тосаттан оқ жайын атып жиберип, Израил патшасын жарадар етти. Оқ саўыттың қосылған жеринен кирген еди. Патша арбакешине: «Изге айланып, мени саўаш майданынан алып шық, мен жарақатландым», – деди. ³⁴ Деген менен, сол күни ғыжлаған саўаш болып, Израил патшасы өзиниң саўаш арбасы менен тығылыста қалды хәм кешке шекем арамлыларға қарап турыўға мәжбүр болды. Кешке таман патша қаза тапты.

19

Он тоғызыншы бап

Ўэлий Ехудың Ехошафатқа ескертиўи

¹ Яхуда патшасы Ехошафат Ерусалимдеги сарайына аман-есен қайтып киятырғанда, ² Хананий улы ўэлий Еху Ехошафаттың алдынан шығып, оған былай деди: «Залымларға жәрдем берип, Жаратқан Ийени жек көргенлерди сүйиўиң керек пе еди? Бул исиң ушын саған Жаратқан Ийениң ғэзеби төгилди. ³ Деген менен, сениң жақсы ислериң де бар. Сен елди Ашера бутларынан тазаладың хэм шын жүректен Қудайды изледің».

Ехошафат киргизген жеңилликлер

⁴ Ехошафат Ерусалимде жасады. Бирақ ол тез-тез Беер-Шебадан Эфраимның таўлы үлкелерине дейин жасайтуғын халықты аралап, оларды ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийеге жүз бурыўға шақырар еди. ⁵ Ол Яхуда елиндеги барлық бекинисли қалаларға бийлер қойды. ⁶ Ол бийлерге: «Ислеген исиңизге дыққатлы болыңлар. Себеби сизлер адамлар атынан емес, ал Жаратқан Ийениң атынан хўким шығарасызлар. Жаратқан Ийе хўким исинде сизлер менен бирге болады. ⁷ Жаратқан Ийеден қорқың, итибарлы түрде хўким шығарың. Өйткени Қудайымыз Жаратқан Ийе нахақлыққа, жалпылдақлыққа хэм параға көз жумып қарамайды», – дейтуғын еди.

⁸ Ехошафат Ерусалимде де айырым лебийлилерди, руўханийлерди хэм Израилдың әўлад басшыларын Жаратқан Ийениң Нызамына байланыслы шешимлерди қабыллаў хэм даўаларды шешийў ушын тайынлады. Олар Ерусалимде жасады ⁹ Патша оларға мынадай буйрық берди: «Сизлер өз ўазыйпаларыңызды Жаратқан Ийеден қорққан халда, садықлық пенен шын жүректен орынлаңлар. ¹⁰ Өз қалаларында жасап атырған туўысқанларыңыз: төгилген қан туўралы болсын, Жаратқан Ийениң Нызамына, буйрықларына, қағыйдаларына ямаса қарарларына байланыслы болсын, қандай да бир даўа менен келсе, оларға Жаратқан Ийеге қарсы гўна ислемеўди қатаң ескертиң. Сонда гўнадан қалыс боласыз. Болмаса, сизге де, туўысқаныңызға да Жаратқан Ийениң ғэзеби төгиледи. ¹¹ Жаратқан Ийениң Нызамына байланыслы ислерде бас руўханий Амария, патшаға байланыслы ислерде Яхуданың урыўбасысы Исмайыл улы Зебадия басшылық етеди. Ал лебийлилер болса, бул ислерди қадағалаўда сизлерге жәрдем береді. Мәрт болып иске кирисиң, Жаратқан Ийе жақсылық ислеўшилерге яр болсын!»

20

Жигирмаланшы бап

Моаблылар менен аммонларға қарсы урыс

¹ Арадан бираз ўақыт өткеннен кейин, моаблар, аммонлар хэм маон халқының бир бөлеги Ехошафатқа қарсы урыс ашыў ушын жолға шықты. ² Сонда хабаршылар келип Ехошафатқа: «Эдомнан, Өли теңиздиң арғы тәрәпинен сизге урыс ашыў ушын үлкен орда киятыр. Олар хэзир Хасесон-Тамарға, яғный Эн-Гедийге жетип қалды», – деп хабарлады. ³ Қорқып кеткен Ехошафат Жаратқан Ийениң еркин билиўге қарар етти хэм пүткил Яхуда бойлап ораза тутыўды жәриялады. ⁴ Сонда Жаратқан Ийеден жәрдем сораў

ушын, Яхуданың барлық қалаларынан халық ағылып келип, Ерусалимге жыйналды.

⁵ Ехошафат Яхуда хәм Ерусалим жыйынында, Жаратқан Ийениң Ибадатханасының жаңа хәўлиси алдында турып, ⁶ былай деп дуға етти: «Хәй, ата-бабаларымыздың Қудайы Жаратқан Ийе! Көклердеги Қудай Сен емесписең? Сен халықлардың барлық патшалықтарына бийлик етесең. Күш хәм құдирет Сениң қолыңда. Саған хеш ким де қарсы тура алмайды. ⁷ О, Қудайымыз! Усы елдің бұрынғы тұрғынларын Өз халқың Израилдың алдынан қуып шығып, елди Өз достың Ибрайымның урпақтарына мәңгиге берген Сен емесписең? ⁸ Олар усы елде қоныс басып, Сениң атыңа арнап Мухаддес орын құрды хәм былай деген еди: ⁹ „Егер апат, яғный қылыштан жазаланыў, иллет ямаса ашлық басымызға түссе, Өзиң бар болған усы Ибадатхананың алдына, Сениң алдыңа келип, қыйыншылық ишинде Саған жалбарынамыз, Сен де бизлерди еситип, қутқарсаң“.

¹⁰ Мине, Аммон, Моаб хәм таўлы Сеир үлкесиниң тұрғынларының не ислеп атырғанына қара! Израиллылар Мысырдан шыққанда, Сен оларға сол халықлардың жерлерине кириўге рухсат бермедин. Сонлықтан оларды айланып өтип, оларды қырып жибермеген еди. ¹¹ Енди болса, бул халықлардың бизге берип атырған саўғасына қарап қой! Сен бизлерге мийрасқа берген жерден олар бизлерди қуып шығарыўға қиятыр. ¹² О Қудайымыз, Сен оларды жазалай гөр! Себеби бизлерде өзимизге бастырып қиятырған бул үлкен ордаға қарсылық қылатуғын күш жоқ. Бизлер не қылыўды билмеймиз, бирақ көз тигип, Сеннен үмит етемиз».

¹³ Сол ўақытта пүткил Яхуда еркеклери нәрестелери, хаяллары хәм балалары менен бирге Жаратқан Ийениң алдында тұрған еди. ¹⁴ Сонда жыйын ортасында тұрған Яхазиелге Жаратқан Ийениң Руўхы түсти. Асаф урпағынан шыққан лебийли Яхазиел Маттанияның қуўлығы, Еиелдің шаўлығы, Бенайның ақлығы, Зехарияның улы еди.

¹⁵ Яхазиел тил қатып, былай деди: «Хәй, пүткил Яхуда менен Ерусалим тұрғынлары хәм патша Ехошафат, тыңлаңлар! Жаратқан Ийе сизлерге былай дейди: „Бул сан-санақсыз ләшкерлерден қорқып, хүрейиңиз ушпасын. Бул урыс сизлердики емес, Меники, яғный Қудайдики. ¹⁶ Ертең оларға қарсы төмен қарай жүристи баслаң. Олар Сиске баратуғын жол арқалы көтерилип қиятыр. Сизлер оларды Еруел шөлиниң алдындағы ойыпатлықтың ақырында ушыратасыз. ¹⁷ Бирақ сизлер урыспайсыз. Тек барып, орныңызды ийелеп турып, Жаратқан Ийениң қутқарыўын көресиз. Хәй, Яхуда хәм Ерусалим халқы! Қорқып, хүрейиңиз ушпасын. Ертең оларға хүжим қылың, Жаратқан Ийе болған Мен сизлер менен бирге боламан».

¹⁸ Ехошафат басы жерге тийгенше ийилип тәжим етти. Пүткил Яхуда хәм Ерусалим халқы да тәжим етип, Жаратқан Ийеге сыйынды. ¹⁹ Қоҳат хәм Қорах урпақларынан тараған лебийлилер орынларынан турып, бәлент даўыс пенен Израилдың Қудайы Жаратқан Ийени алғыслады.

²⁰ Ехошафаттың ләшкерлери ертеңине азанда ерте турып, Текоа шөлине атланды. Олар жолға шығып баратырғанда Ехошафат тоқтап оларға: «Хәй Яхуда хәм Ерусалим тұрғынлары, мени тыңлаң! Қудайыңыз Жаратқан Ийеге исениң, сонда бийқәтер боласыз! Оның пайғамбарларына исениң, сонда табысқа ерисесиз» – деди. ²¹ Ехошафат халық пенен кеңесип болғаннан кейин, Жаратқан Ийеге арнап қосық айтатуғын хәм Оның мухаддес салтанатын тәрийиплейтуғын қосықшыларды тайынлады. Олар әскерлердин алдында жүрип:

«Жаратқан Ийени тәрийиплендер,

Оның садақ сүйиспеншилиги мәңгилик», – деп қосық айтыўы керек еди.

²² Олар қосық хәм алғыс айтып баслаған ўақытта-ақ, Жаратқан Ийе Яхудаға урыс ашыў ушын келген аммон, моаб халықларына хәм таўлы Сеир үлкесиниң турғынларына дузақ курды хәм олар қырылды. ²³ Себеби аммон хәм моаб халқы қырып таслаў ушын, таўлы Сеир үлкесиниң турғынларына бас салды. Оларды қырып болғаннан кейин болса, Аммон хәм моаб халқы бир-бирин қыра баслады.

²⁴ Яхуда халқы шөл даладағы гүзетши минарасына жетип, душпан ордасына көз жибергенде, олар тек жерде жатқан өли денелерди көрди. Олардың биреўи де қашып қутылмаған екен. ²⁵ Еҳошафат өз адамлары менен олардан қалған нәрселерди олжалаў ушын келгенде, жүдә көп қурал-сайманлар, кийим-кеншеклер хәм қымбатбаха нәрселерди тапты. Олар көтере алғандайын алып кетти. Олжаның көплиги сонша, оны жыйнаўға үш күн кетти. ²⁶ Ал төртинши күни олар бир ойпатлыққа жыйналып, Жаратқан Ийени алғыслады. Сонлықтан ол жер бүгин де Бераха[†] ойпатлығы деп аталады. ²⁷ Кейин пүткил Яхуда хәм Ерусалим халқы Еҳошафаттың басшылығында қуўаныш пенен Ерусалимге қайтты. Себеби Жаратқан Ийе оларды душпанларынан қутқарып, қуўанышка бөлеген еди. ²⁸ Олар лира, арфа хәм кәрнай намасы астында Ерусалимге кирип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасына бет алды. ²⁹ Израилдың душпанларына қарсы Жаратқан Ийениң Өзиниң урысқанын еситкенде, этираптағы патшалар Қудайдан қорқып қалды. ³⁰ Еҳошафаттың патшалығында тынышлық хәким сүрди. Оның Қудайы оған хәр тәреплеме парахатшылық сыйлаған еди.

Еҳошафаттың патшалығының соңы

³¹ Солай етип, Еҳошафат Яхудаға патшалық етти. Ол отыз бес жасында патша болып, Ерусалимде жигирма бес жыл патшалық етти. Оның анасының аты Азуба болып, ол Шилхийдиң қызы еди. ³² Еҳошафат әкеси Асаның жолынан жүрип, сол жолдан шықпай, Жаратқан Ийениң нәзеринде туўры болған ислерди иследи. ³³ Бирақ сыйыныў орынларын жоқ қылмады. Сонлықтан халық еле ата-бабаларының Қудайына толық жүз бурмады. ³⁴ Еҳошафаттың басқа ислери бастан ақырына дейин, Израил патшаларының жылнама китабының бир бөлими болған Хананий улы Ехудың қолжазбаларында баян етилген.

³⁵ Кейинирек Яхуда патшасы Еҳошафат жаман ислерге хәўес болған Израил патшасы Ахазия менен тынышлық келисимин дүзди. ³⁶ Олар Таршишке жиберий ушын кеме соқтырыўға келисип алды. Кемелер Эсион-Геберде соғылды. ³⁷ Сонда марешалы Додаўаху улы Элиезер Еҳошафатқа қарсы пайғамбаршылық етип: «Сен Ахазия менен келисим дүзгениң ушын, Жаратқан Ийе сениң исинди жоқ қылады», – деди. Кемелер апатқа ушырап, Таршишке жете алмады.

21

Жигирма биринши бап

¹ Еҳошафат өлип, ата-бабаларына қосылды хәм Даўыттың қаласына, ата-бабаларының жанына жерленди. Оның орнына улы Йорам патша болды.

Яхуда патшасы Йорам

[†]20:26 Бераха - алғыслаў деген мәнести билдиреди.

² Ехошафат улы Йорамның Азария, Ехиел, Зехария, Азарияху, Михаел, Шефатия атлы инилери бар еди. Булардың хәммеси Израил патшасы Ехошафаттың уллары еди. ³ Әкеси Ехошафат оларға мол алтын, гүмис хәм қымбатбаха нәрселерге қоса, Яхудадағы қорған қалаларды да саўға етти. Ал Йорам туңғыш перзент болғанлықтан, патшалықты оған берди. ⁴ Бирақ Йорам әкесиниң тахтына отырып, оны беккемлегеннен соң, барлық инилерин хәм бир қатар Израил басшыларын қылыштан өткизди. ⁵ Йорам патша болған ўақытта отыз еки жаста еди. Ол Ерусалимде сегиз жыл патшалық етти. ⁶ Оның хаялы Ахабтың қызы болғанлықтан, ол да Ахабтың үй-иши сыяқлы Израил патшаларының жолынан жүрип, Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди иследи. ⁷ Бирақ Жаратқан Ийе Даўыт пенен дүзген келисими себепли, Даўыттың үй-ишин жоқ қылмады. Өйткени Ол Даўытқа хәм оның урпағына мәңгиге сөнбейтуғын шырақ бериўди ўәде еткен еди.

⁸ Йорамның патшалығы дәўиринде эдомлылар Яхуда хәкимдарлығына қарсы бас көтерип, өзлерине патша қойып алды. ⁹ Йорам әскербасылары хәм барлық саўаш арбалары менен бирге сол жерге кетти. Ол жерде эдомлылар оны хәм оның саўаш арбаларының сәрдарларын қоршап алды. Бирақ Йорам түнде турып, камалды жарып шықты. ¹⁰ Соннан баслап усы күнге дейин эдомлылар Яхуданың хәкимдарлығына бойсынбай келеди. Сол ўақытта Либна қаласы да Йорамның хәкимдарлығына қарсы бас көтерди. Себеби Йорам ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийени тәрк еткен еди. ¹¹ Сондай-ақ, Йорам Яхудадағы төбешикли жерлерге сыйыныў орынларын қурып, Ерусалим тұрғынларын Қудайға опасызлық қылыўға жетеледи хәм Яхуда халқын жолдан азғырды. ¹² Бир күни Йорамға пайғамбар Илиястан хат келди. Онда былай деп жазылған еди:

«Бабаң Даўыттың Қудайы Жаратқан Ийе былай дейди: „Сен әкең Ехошафаттың хәм Яхуда патшасы Асаның жолынан жүрмедин. ¹³ Керисинше, Израил патшаларының жолынан жүрдиң хәм Ахабтың үй-ишиниң ислегени киби, Яхуда хәм Ерусалим тұрғынларын опасызлыққа басладың. Буның үстине, бир әкеден туўылған, сеннен жақсырақ болған өз инилериңди өлтирдиң. ¹⁴ Сонлықтан Жаратқан Ийе, яғный Мен сениң халқыңа, хаялларыңа, балаларыңа хәм пүткил мал-мүлкиңе уллы апат жиберемен. ¹⁵ Өзиңди болса аўыр ишек кеселлигине жолықтыраман. Ишеклериң сыртқа төгилгенше, аўырыў күннен-күнге күшейе береді».

¹⁶ Буннан кейин Жаратқан Ийе филистлерди хәм кушлылардың жанында жасап атырған арабларды Йорамға қарсы қозғады. ¹⁷ Олар Яхудаға шабыўыл жасап, ишкериге бастырып кирди хәм патшаның сарайынан тапқан хәмме байлықларды, сондай-ақ патшаның балалары менен хаялларын алып кетти. Тек Йорамның Ехоахаз атлы генже улы ғана өзінде қалды.

¹⁸ Бул ўақыялардан кейин, Жаратқан Ийе Йорамды даўасы жоқ ишек кеселлигине дуўшар етти. ¹⁹ Ыақыт өте берди, арадан еки жыл өткенде, кеселлик себепли оның ишеклери сыртқа атылып шықты. Ол қатты қыйналып жан тапсырды. Йорамның ата-бабалары өлгенде, халық олардың хұрметине от жағыў рәсимин өткерген еди, ал Йорамның хұрметине от жағылмады. ²⁰ Йорам тахтқа отырғанда отыз еки жаста болып, Ерусалимде сегиз жыл патшалық етти. Ол ушын ҳеш ким жоқлаў айтып жыламады. Ол Даўыттың қаласына жерленген болса да, патшалар қәбирине қойылмады.

Яхуда патшасы Ахазия

¹ Ерусалим турғынлары Йорамның орнына оның ең генже улы Ахазияны патша етип қойды. Себеби араблар менен бирге әскерий ордаға шабыұыл жасаған басқыншылар патшаның Ахазиядан үлкен улларының хәммесин өлтирген еди. Усылайынша, Йорам улы Ахазия Яхуда үстинен патшалық ете баслады. ² Ахазия жигирма еки жасында патша болып, Ерусалимде бир жыл патшалық етті. Оның анасы Израил патшасы Омридің ақлығы[§] болып, аты Аталия еди. ³ Ахазия Ахабтың урпағының жолынан жүрди. Себеби анасы оған мәсләхәт берип, жаман ислерди ислеуге түртки салып отырды. ⁴ Ахазия Ахаб урпағы сыяқлы Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди ислеиди. Әкеси Йорам өлгеннен кейин, Ахаб урпақлары оған кеңесши болып, оны қулаўға алып келди. ⁵ Ахазия олардың мәсләхәтине кулақ салып, Израил патшасы Ахаб улы Йорамға ерип, Арам патшасы Хазаел менен урысыў ушын Гиладтағы Рамотқа кетти. Арамлылар Йорамды жарадар етті. ⁶ Патша Йорам Арам патшасы Хазаел менен урысқанда, Рамада алған жарақатын емлетиў ушын Изреелге қайтты. Яхуда патшасы Йорам улы Ахазия да жарадар болған Ахаб улы Йорамды көриў ушын Изреелге келди.

⁷ Бирақ Қудай Ахазияны Йорамды көриўге келгенде өлтириўди шешип қойған еди. Ахазия келгеннен кейин, Йорам менен бирге Немший улы Ехуды қарсы алыўға шықты. Жаратқан Ийе Ехуды майлап, Ахабтың үй-ишин жоқ қылыў ушын таңлаған еди. ⁸ Еху Ахабтың үй-иши үстинен шығарылған хүкимди орынлап атырғанда, Ахазияға хызмет етип атырған Яхуда басшылары менен Ахазияның әжағаларының улларына дус келди хәм оларды да өлтирди. ⁹ Кейин ол Ахазияны излей баслады. Ехудың адамлары Ахазияны Самариядағы жасырынған жеринен тапты хәм оны Ехуға алып келип, сол жерде өлтирди. Кейин: «Бул өзин шын жүректен Жаратқан Ийеге бағышлаган Ехушафаттың улы ғой!» – деп, оны жерледиди. Солай етип, Ахазияның үй-ишинен патшалық қылғандай хеш ким қалмады.

Аталияның патшалыққа отырыўы

¹⁰ Ахазияның анасы Аталия улының өлтирилгенин еситкенде, Яхудадағы патша туқымынан болғанлардың хәммесин қырып таслаўды шешти. ¹¹ Бирақ патша Йорамның қызы Ехушабат Ахазия улы Йоашты патшаның өлтирилиўи керек болған уллары арасынан алып қашып, тәрбияшысы менен бирге жататуғын бөлмеге жасырып таслады. Усылайынша, патша Йорамның қызы, руўханий Ехояданың хаялы, Ахазияның өгей қарындасы болған Ехушабат баланы Аталиядан жасырды. Солай етип, Аталия баланы өлтире алмады. ¹² Аталия ел үстинен патшалық етип турғанда, бала Қудайдың Ибадатханасында олар менен алты жыл жасырын түрде жасады.

23

Аталияға қарсы бас көтериў

[§]8.26 Омридің ақлығы – сөзбе-сөз: «Омридің қызы».

¹ Аталияның хукимдарлығының жетинши жылы рууханий Ехояда күшке толып, жүзбасылар: Ерохам улы Азария, Ехохонан улы Исмайыл, Обид улы Азария, Адая улы Маасея хэм Зихрий улы Элишафат пенен келисим дүзди. ² Олар Яхуданы аралап шығып, лебийлилер менен Израил әуладларының басшыларын жыйнады хэм Ерусалимге алып келди. ³ Сөйтпүтүкүл жәмийет Қудайдың Ибадатханасында патша менен келисим дүзди. Ехояда оларға былай деди: «Жаратқан Ийениң Даўыттың урпақларына берген үәдесине муўапық, патшаның улы патшалық қылыўы керек. ⁴ Енди сизлер былай ислейсизлер: Шаббат күни хызметке келетуғын рууханийлер менен лебийлилердиң үштен бири дәрўазаларды қараўылласын. ⁵ Үштен бири патшаның сарайын, ал қалған үштен бири Тийкар дәрўазасын қорғасын. Басқа адамлардың хәммеси Жаратқан Ийениң Ибадатханасының хәўлисине жыйналсын. ⁶ Рууханийлер менен хызметтеги лебийлилерден басқа хеш ким Жаратқан Ийениң Ибадатханасына кирмесин. Олар мухаддес болғанлығы себепли, ол жерге кире алады. Басқа адамлардың хәммеси Жаратқан Ийениң талабы бойынша сыртта қалсын. ⁷ Лебийлилер қуралларын қолға алып, патшаны қоршап турсын. Ибадатханаға кирген хәр бир адам өлтирилсин. Патша ишке киргенде де, шыққанда да оның жанында болыңлар. ⁸ Лебийлилер хэм пүткил Яхуда халқы рууханий Ехояданың хәмме буйрықларын орынлады. Хәр бир жүзбасы Шаббат күни хызметке түсетуғын хэм хызметтен шығатуғын өзиниң қол астындағы адамларын алып қалды. Себеби рууханий Ехояда топарлардың хеш бириниң кетиўине рухсат бермеген еди. ⁹ Рууханий Ехояда Қудайдың Ибадатханасындағы патша Даўыттан қалған найзаларды, кишкене хэм үлкен қалқанларды жүзбасыларға таратты. ¹⁰ Патшаны қорғаў ушын Ибадатхананың қубласынан арқасына дейин, қурбанлық орынның хэм Ибадатхананың әтирапына қураллы сақшылар қойды. ¹¹ Ехояда хэм оның уллары патшаның улы Йоашты сыртқа алып шығып, басына таж кийгизди, қолына патшалық нызамларын берип, оны патша деп жәриялады. Оны майлап, патша етип қойды, кейин: «Жасасын патша!» – деп қышқырды.

¹² Аталия жуўырысқан хэм патшаны алғыслап бақырысқан халықтың шаўқымын еситип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы жыйналған халықтың жанына келди. ¹³ Қараса, патша Ибадатхананың киреберисиндеги өрениң жанында, ал әскербасылар хэм кәрнайшылар оның әтирапында турған екен. Ал пүткил үлке халқы болса, куўаныш пенен кәрнай шалып, қосықшылар болса саз әсбапларына қосылып алғыс-мақтаў қосықларын айтып турған екен. Сонда Аталия кийимлерин жыртып: «Қыянет, қыянет!» – деп бақырды.

¹⁴ Рууханий Ехояда Аталияның Жаратқан Ийениң Ибадатханасында өлтирилиўин қәлемегенликтен, әскерлерге жуўапкер жүзбасыларды жиберип атырып, оларға былай деди: «Оны арадан сыртқа алып шығыңлар хэм оған ерген хәр бир адамды қылыштан өткизиңлер», – деди. ¹⁵ Әскерлер Аталияны тутып алды хэм сарайдың Ат дәрўазасына^h әкелип, сол жерде өлтирди.

Рууханий Ехояда киргизген өзгерислер

¹⁶ Халықтың Жаратқан Ийениң халқы болыўы ушын, Ехояда өзи, пүткил халық хэм патша арасында келисим дүзди. ¹⁷ Соңынан пүткил халық Баалдың бутханасына барып,

---

^h23.15 сарайдың Ат дәрўазасына – патша сарайының хәўлисине атлар киретуғын дәрўаза.

оны қыйратты. Ондағы қурбанлық орынды хәм мүсинлерди бузып таслады, ал Баалдың руўханийи Маттанды қурбанлық орынлардың алдында өлтирди. ¹⁸ Кейин Еҳояда Жаратқан Ийениң Ибадатханасының ислерин алып барыўды лебийли руўханийлерге тапсырды. Оларға Даўыт белгилеген Ибадатхана хызметлерин орынлаў, Муўсаның Нызамында жазылғанларға муўапық, Жаратқан Ийеге жандырылатуғын қурбанлықлар усыныў хәм Даўыттың буйрығына муўапық, куўанышлы түрде қосық айтыў тапсырылды. ¹⁹ Қандай себеп пенен болса да, ҳарам болған адамның Жаратқан Ийениң Ибадатханасына кирип кетпеўи ушын, дәрўазаға қараўыллар қойды. ²⁰ Соңынан Еҳояда жүзбасыларды, ақсүйеклерди, халық басшыларын хәм пүткил үлке халқын ертип, патшаны Жаратқан Ийениң Ибадатханасынан алып шықты. Олар Жоқарғы дәрўаза арқалы өтип, патшаны тахтқа отырғызды. ²¹ Пүткил үлке халқы шадлыққа бөленип, қала тынышланып қалды. Себеби Аталия қылыш пенен өлтирилген еди.

24

Жигирма төртинши бап

Яхуда патшасы Йоаштың Ибадатхананы қайта қурыўы

¹ Йоаш жети жасында патша болып, Ерусалимде қырк жыл патшалық етти. Оның анасы беер-шебалы болып, аты Сибия еди. ² Йоаш руўханий Еҳояданың көзиниң тирисинде Жаратқан Ийениң нәзеринде туўры болған ислерди иследи. ³ Еҳояда Йоашқа еки ҳаял алып берди. Йоаш олардан ул-қызлар көрди. ⁴ Арадан бираз ўақыт өткеннен кейин, Йоаш Жаратқан Ийениң Ибадатханасын оңлаўға қарар қылды. ⁵ Ол руўханийлер менен лебийлилерди жыйнап, оларға: «Яхуда қалаларына барып, пүткил Израил халқынан Қудайыңыздың Ибадатханасын оңлаў ушын келип түсетуғын жыллық салықты жыйнап келиң. Бул исти тез орынлаң», – деди. Бирақ лебийлилер асықпады. ⁶ Сонда патша бас руўханий Еҳояданы шақыртып оған: «Не ушын сиз лебийлилерди Яхудадан хәм Ерусалимнен салық жыйнап келиўге жибермединг? Жаратқан Ийениң қулы Муўса хәм Израил жәмийети бул салықты Келисим Шатырының қәрежетлери ушын белгилеп қойған-ғо», – деди. ⁷ Себеби залым ҳаял Аталияның уллары Қудайдың Ибадатханасына бастырып кирип, хәтте, ол жердеги мухаддес нәрселерди де Бааллар ушын қолланған еди.

⁸ Патшаның буйрығы бойынша бир қуты исленип, қуты Жаратқан Ийениң Ибадатханасының дәрўазасының сыртына қойылды. ⁹ Қудайдың қулы Муўсаның шөлде Израил халқы ушын белгилеген салығын Жаратқан Ийеге алып келиў Яхуда хәм Ерусалим бойлап жәрияланды. ¹⁰ Барлық хәмелдарлар хәм пүткил халық салықты куўанышлы түрде алып келип, толғанша қутыға таслады. ¹¹ Лебийлилер қутыны патшаның хызметшилерине алып келетуғын еди. Олар қутының толғанын көргенде, патшаның хаткерине хәм бас руўханийдиң жәрдемшисине хабар беретуғын еди. Олар да келип, қутыны босатып, кейин қайтадан орнына апарып қоятуғын еди. Олар бәрқулла солай иследи хәм көп пул жыйнады. ¹² Патша хәм Еҳояда бул пулларды Жаратқан Ийениң Ибадатханасының ислерин жүргизиў ушын қойылған адамларға берди. Олар бул пулларға Жаратқан Ийениң Ибадатханасын қайта тиклеў ушын тас өриўшилерди хәм ағаш усталарын, сондай-ақ Ибадатхананы оңлаў ушын темир хәм қолаға ислеў беретуғын жумысшыларды жаллады.

¹³ Жұмысшылар ықлас пенен иследи хәм ислер олардың қолында алға илгериледи. Құдайдың Ибадатханасы дәслепки аўхалына қайтып, беккемленди. ¹⁴ Олар ислерин тамамлап, қалған пулларды патшаға хәм Еҳоядаға алып келди. Бул пулларға Жаратқан Ийениң Ибадатханасы ушын хызметте хәм жандырылатуғын қурбанлықлар бергенде қолланылатуғын буйымлар, тостағанлар, басқа алтын хәм гүмис буйымлар исленди. Еҳояданың көзиниң тирисинде Жаратқан Ийениң Ибадатханасында бәрқулла жандырылатуғын қурбанлықлар берилип барды.

¹⁵ Еҳояда мазмунлы өмир сүрип, қартайып, бир жүз отыз жасында дүньядан өтті.

¹⁶ Израилда Құдай хәм Оның Ибадатханасы ушын ислеген хызметлери есапқа алынып, оның денеси Даўыттың қаласына патшалардың қасына қойылды.

Йоаштың зулымлығы

¹⁷ Еҳояданың өлиминен соң, Яхуда басшылары патшаға келип, оған тәжим етті. Патша да оларға кулақ салды. ¹⁸ Олар ата-бабаларының Құдайы Жаратқан Ийениң Ибадатханасын тәрк етип, Ашера бутларына хәм басқа бутларға табына баслады. Олардың гүнасы себепли, Яхуда хәм Ерусалимге Жаратқан Ийениң ғәзеби келди.

¹⁹ Жаратқан Ийе халықты Өзине қайтарыў ушын пайғамбарлар жиберген болса да, пайғамбарлар оларға ескерткен болса да, бәри бир халық пайғамбарларға кулақ аспады.

²⁰ Сонда Құдайдың Руўхы руўханий Еҳояда улы Зехарияны бийлеп алды. Зехария халықтың алдына шығып, былай деди: «Құдай былай дейди: „Неге буйрықларыма қарсы шығып атырсызлар? Сизлер табысқа ересе алмайсызлар. Себеби сизлер Мени тәрк еттиңлер, Мен де сизлерди тәрк еттим“».

²¹ Бирақ Зехарияға қарсы тил бириктирилип, патшаның буйрығы менен Жаратқан Ийениң Ибадатханасының хәўлисинде ол тас боран қылып өлтирилди. ²² Патша Йоаш Зехарияның әкеси Еҳояда көрсеткен жақсылықларды умытып, оның улын өлтирди. Зехария жан берип атырып: «Жаратқан Ийе бул ислериңизди көрип, есесин қайтарсын!» – деди.

²³ Сол жылдың ақырында, Арам ордасы Йоашқа хұжим жасады. Олар Яхуда хәм Ерусалимге кирип, халықтың барлық басшыларын өлтирди, ал алған олжаларының хәммесин Дамаскке, өз патшасына жиберди. ²⁴ Арам ордасы көп санлы болмаса да, Жаратқан Ийе өзлеринен жүдә үлкен болған орданы оларға тәслим етті. Өйткени Яхуда халқы өзлериниң ата-бабаларының Құдайы Жаратқан Ийени тәрк еткен еди. Солай етип, Йоаш өз жазасын алды. ²⁵ Арам әскерлери Йоашты аўыр жараланған халда таслап кетти. Сонда Йоаштың хызметкерлери руўханий Еҳояданың улының қаны ушын өш алмақшы болып тил бириктирди хәм Йоашты өз төсегинде өлтирди. Оны Даўыттың қаласына жерледи, бирақ патшалардың қәбирине қоймады. ²⁶ Йоашқа қарсы тил бириктиргенлер: аммон халқынан Шимеат деген хаялдың улы Забад хәм моаблы Шимрит деген хаялдың улы Еҳозабад еди. ²⁷ Йоаштың уллары хаққында мағлыўмат, Йоашқа қарсы айтылған көп санлы пайғамбаршылықлар хәм Ибадатхананың оңланыўы хаққындағы мағлыўматлар «Патшалар» кітабында жазылған. Йоаштың орнына оның улы Амасия патша болды.

25

Жигирма бесинши бап

Яхуда патшасы Амасия

¹ Амасия патша болғанда, жигирма бес жасында еді, ол Ерусалимде жигирма тоғыз жыл патшалық етті. Оның анасы ерусалимли болып, аты Ехоаддан еді. ² Амасия Жаратқан Ийениң нәзерінде тууы болған ислерди ислесе де, оларды шын жүректен исле меди. ³ Амасия өзиниң патшалық бийлигин бекемлеп алғаннан соң, әкеси Йоаш патшаны өлтирген хызметшилерди өлтирди. ⁴ Бирақ Муўсаның Нызам кітабында жазылғанына сай ис тутып, олардың балаларын өлтирmedi. Онда Жаратқан Ийе: «Балалар ушын әкелер, әкелер ушын балалар өлтирилмесин. Хәр бир адам өз гүнасы ушын өлтирилсин», – деп буйырған еді.

⁵ Амасия Яхуда халқын топлап, пүткил яхудалылар менен беняминлилерге әўладлары бойынша мыңбасылар хәм жүзбасылар қойды. Кейин жигирма хәм оннан жоқары жастағыларды санақтан өткерип, әскерий хызметке жарамлы хәм найза менен үлкен қалқанды ислете алатуғын үш жүз мың әскердиң бар екенин билди. ⁶ Булардан тысқары, жүз талант гүмиске Израилдан жүз мың бахадыр жаўынгерди жаллап алды. ⁷ Сол арада Қудайдың бир адамы Амасияға келип былай деди:

– Тақсыр! Израил әскерлери сиз бенен бирге бармасын, себеби Жаратқан Ийе израиллылар, яғный пүткил эфрайымлылар менен бирге емес. ⁸ Жақсысы, өзиниз барып, иске кирисиң хәм мәртлерше урысың. Болмаса, Қудай сизди жеңиліске ушыратады. Өйткени Қудайдың қоллап-қуўатлаўға да, жеңиліске ушыратыўға да күши жетеди.

⁹ Амасия Қудайдың адамынан:

– Онда Израил әскерлери ушын төленген жүз талант не болады? – деп сорады. Қудайдың адамы оған:

– Жаратқан Ийе сизге оннан да көбирегин бериўи мүмкин, – деп жуўап берди.

¹⁰ Сонда Амасия Эфрайымнан келген әскерлерди үйлерине қайтарып жиберди. Олардың Яхуда халқына деген ғәзеби лаўлады хәм ғәзепке толыўы менен үйлерине қайтып кетти.

¹¹ Амасия мәртлик етип, өз әскерлерин Дуз ойпатлығына алып барды хәм ол жерде Сеирдиң адамларынан¹ он мыңын өлтирди. ¹² Яхуда әскерлери олардың және он мыңын тутқынға алып, оларды жартастың төбесине алып шықты хәм ол жерден төменге ийтерип жиберди. Олардың хәммеси бөлек-бөлек болды. ¹³ Сол арада Амасия өзи менен урысқа барыўға рухсат бермей изине қайтарып жиберген әскерлер Самария менен Бейт-Хорон аралығындағы Яхуда қалаларына хұжим қылды. Олар үш мың адамды өлтирип, көп олжа алып кетти.

¹⁴ Амасия эдомлыларды қырып қайтып келгенде, Сеир халқының бутларын өзи менен бирге алып келди. Ол бул бутларды өзине қудай етип қойды хәм оларға табынып, құрбанлықлар берди. ¹⁵ Сонда Амасияға Жаратқан Ийениң ғәзеби лаўлады хәм оған бир пайғамбарды жиберди. Пайғамбар патшаға:

– Өз халқын сениң қолыңнан қутқара алмаған сол халықтың қудайларына не ушын жүз бурдыңыз? – дей бергенде, ¹⁶ Амасия оның гәпин бөлип:

– Қашаннан бери сен патшаның мәсләхәтшиси болып қалдың!? Бас қыл, болмаса жаныңды аламан, – деди.

Пайғамбардың сөзи аўзында қалды, бирақ соңынан:

---

¹25:11 Сеирдиң адамлары – яғный эдомлы.

– Сиз усылай етип, мениң сөзлериме кулақ салмағаныңыз ушын, Қудайдың сизди жок қылыўды қарар еткенин билемен, – деди.

¹⁷ Яхуда патшасы Амасия кеңесгөйлери менен мәсләхәтлескеннен соң, Ехудың ақлығы Ехоахаздың улы Израил патшасы Ехоашқа хабаршылар жиберип: «Кел, жекпе-жек алысайық», – деп шақырық таслады.

¹⁸ Израил патшасы Ехоаш та Яхуда патшасы Амасияға мынадай жуўап жиберди: «Лебанон таўларындағы шат тикен сол жердеги кедрге: „Қызынды мениң улыма хаяллыққа бер“, – деп хабар жиберипти. Бирақ Лебанон таўларындағы бир жабайы хайўан сол жерден өтип баратырып, шат тикенди женшип кетипти. ¹⁹ Эдомлыларды жеңдим деп, мақтанып, көкирегиң көтерилип кетипти. Жақсысы, үйиңде отыр! Жәнжел баслаўдың не кереги бар? Өзиңниң де, Яхуданың да басын бәлеге қалдыражақсаң».

²⁰ Деген менен, Амасия кулақ аспады. Бул Қудайдың иси еди. Амасияның Эдомның қудайларына табынғаны ушын, Қудай оларды душпанның қолына бериўге қарар қылған еди. ²¹ Израил патшасы Ехоаш Яхуда патшасы Амасияға қарсы жүрис қылып, олар

Яхуданың Бейт-Шемеш қаласында жүзбе-жүз келди. ²² Яхудалылар израиллылар тәрәпинен қыйратылып, үйлерине қарай қашты. ²³ Израил патшасы Ехоаш Ехоахаздың ақлығы Йоаштың улы Яхуда патшасы Амасияны Бейт-Шемеште тутқынға алып, оны Ерусалимге алып келди. Ехоаш Ерусалим дийўалының Эфрайым дәрўазасынан Мүйеш дәрўазасына шекемги төрт жүз шығанақ аралығын қулатып таслады. ²⁴ Ол Қудайдың Ибадатханасындағы Обед-Эдомның жуўапкершилиги астындағы хәмме алтын хәм гүмислерди, хәмме буйымларды, патша сарайындағы қазнаны, және де, кепилге қойылатуғын тутқынларды алып, Самарияға қайтып кетти.

Яхуда патшасы Амасияның өлими

²⁵ Яхуда патшасы Йоаш улы Амасия Израил патшасы Ехоахаз улы Ехоаштың өлиминен соң, он бес жыл өмир сүрди. ²⁶ Амасияның басқа ислери, басынан ақырына шекем Яхуда хәм Израил патшаларының жылнама китабында жазылған. ²⁷ Амасия Жаратқан Ийеден бас кешкен күннен баслап, Ерусалимде оған қарсы тил бириктириле баслады. Ол Лахишке қашты. Бирақ тил бириктириўшилер Амасияның изинен Лахишке адам жиберип, оны сол жерде өлтиртти. ²⁸ Олар Амасияның денесин атқа артып, алып келди хәм ол Даўыттың қаласына, ата-бабаларының жанына жерленди.

26

Жигирма алтыншы бап

Яхуда патшасы Уззия

¹ Буннан кейин, Яхуданың пүткил халқы он алты жасар Уззияны^j әкеси Амасияның орнына патша етип қойды. ² Әкеси Амасияның өлиминен кейин, Элат қаласын Яхудаға қайтарып алып, оны қайтадан курған усы Уззия еди. ³ Уззия он алты жасында тахтқа отырып, Ерусалимде елиў еки жыл патшалық етти. Оның анасы ерусалимли болып, аты Ехолия еди. ⁴ Уззия да әкеси Амасияға уқсап, Жаратқан Ийениң нәзеринде туўры болған ислерди иследи. ⁵ Өзине Қудайдан қорқыўды үйреткен Зехарияның көзиниң тирисинде

---

^j26:1 Уззия – оның басқа аты Азария.

Уззия Қудайға умтылып жасады. Ол Жаратқан Ийеге умтылып жасағанында, Қудай оны табыссыз қылды.

⁶ Уззия филистлерге урыс ашып, Гат, Ябне хәм Ашдод қалаларының дийуалларын қулатты. Кейин Ашдод жанына хәм филистлерге қарасыз басқа жерлерге қалалар құрды.

⁷ Филистлерге, Гур-Баалда жасайтуғын арабларға хәм меунимлилерге қарсы урыста Қудай оған жәрдем берди. ⁸ Аммонлар Уззияға салық төлейтуғын болды. Оның күшейгенлиги соншелли, даңқы Мысыр шегараларына дейин жетти.

⁹ Уззия Ерусалимде Мүйеш дәрұазасының, Ойпатлық дәрұазасының хәм дийуаллардың мүйешлериниң үстине минаралар құрып, оларды беккемледи. ¹⁰ Ол шөлге де минаралар құрғызды, көплеген суу сақлағышлар қаздырды. Себеби оның тау етеклериндеги кеңисликлерде хәм тегисликлерде бағылып атырған маллары көп еди. Ал тауларда хәм өнімдар жерлерде дийханлары менен жүзим өсирийши бағманлары мийнет етти. Уззия дийханшылықты сүйди.

¹¹ Уззияның топарларға бөлинип, хәрдайым урысқа таяр турған ләшкерлери бар еди. Оларды дизимге алып, топарларға бөлиу исин патшаның үзирлеринен бири Хананияның басшылығында хаткер Еиел хәм қадағалаушы Маасея алып барды. ¹² Бул мәрт жауынгерлерге жетекшилик ететуғын әулад басшыларының улыма саны еки мың алты жүз еди. ¹³ Олардың қол астында урысқа жарамлы үш жүз жети мың бес жүз әскер болып, патшаға душпанларына қарсы урысууда жәрдем беретугын үлкен күш еди.

¹⁴ Уззия пүткіл орданы қалқан, найза, дуулыға, сауыт, оқ жай хәм сақпанның таслары менен тәмийинледи. ¹⁵ Ол Ерусалимдеги минаралар үстине хәм қала дийуалының мүйешлерине өзиниң алымлары ойлап тапқан оқ ататуғын хәм үлкен тасларды ылақтыратуғын урыс қуралларын орнатты. Оның даңқы алыстарға жайылды. Ол Қудайдан үлкен жәрдем алғанлықтан, құдиретли патшаға айланды.

¹⁶ Деген менен, Уззияның құдиретли болуы, оның менменсип қулауына алып келди.

Ол Қудайы Жаратқан Ийеге деген садықлығын бузып, түтетки түтетилетуғын орында түтетки түтетиу үшін, Жаратқан Ийениң Ибадатханасына кирди. ¹⁷ Рууханий Азария менен Жаратқан Ийениң сексен батыр рууханийи патшаның изинен ишке кирип,

¹⁸ патшаның жолын тосып, оған былай деди: «Уззия, Жаратқан Ийеге арнап түтетки түтетиуге хақыңыз жоқ! Түтетки түтетиу – бул Харон урпақларынан болған бағышланған рууханийлердиң иси. Мухаддес орыннан шығып кетиң! Сиз жынаятқа қол урдыңыз. Қудай Ийе де бул исиңизди мақулламайды». ¹⁹ Түтетки түтетиу үшін, хош ийисли затлар салынған табаны қолына услап турған Уззия рууханийлерге қатты ашыуланды.

Сол уақытта-ақ, олардың көз алдында Уззияның маңлайында жаман тери кеселлигиниң дағы пайда болды. Бул Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы түтетки түтетилетуғын орын жанында жүз берген еди. ²⁰ Бас рууханий Азария хәм барлық рууханийлер патшаға қарағанда, оның маңлайында жаман тери кеселлиги пайда болғанын көрди хәм оны сыртқа шығаруға асықты. Патшаның өзи де Жаратқан Ийениң жазасына жолыққанын түсинип, ол жерден кетиуге асықты. ²¹ Ол бир өмир жаман тери кеселлигинен қутыла алмады. Сонлықтан ол Жаратқан Ийениң Ибадатханасына кире алмай, бөлек бир үйде жасады. Сарайды хәм үлке халқын оның улы Йотам басқарды. ²² Уззияның басқа

ислерин басынан ақырына дейин, Амос улы пайғамбар Ийшяя жазып қалдырған. ²³ Уззия өлип, ата-бабаларына қосылғанда, жаман тери кеселлиги менен ауырғанлығы себепли, патшалар қойылатуғын қәбирге емес, ал оның қасындағы атызға жерленди. Оның орнына улы Йотам патша болды.

27

Жигирма жетинши бап

Яхуда патшасы Йотам

¹ Йотам жигирма бес жасында патша болды хэм Ерусалимде он алты жыл патшалық етті. Оның анасының аты Еруша болып, ол Садоқ деген адамның қызы еди. ² Йотам да әкеси Уззияға уқсап, Жаратқан Ийениң нәзеринде туұры болған ислерди иследи. Оның әкесинен айырмашлығы, ол Жаратқан Ийениң Ибадатханасына бастырып кирмеди. Деген менен, халық жаұызлықтарын даұам ете берди. ³ Йотам Жаратқан Ийениң Ибадатханасының жоқарғы дәрұазасын салдырды хэм қала дийұалының Офел төбешигиндеги бөлегин оңлап, үлкен жумыслар иследи. ⁴ Буннан тысқары, патша Яхуданың таұлы үлкесине бир қанша қалалар қурдырды, орманлы жерлерге қорғанлар менен минаралар салдырды. ⁵ Ол аммонлардың патшасы менен урысып, жеңиске еристи. Сол жылы аммонлар Йотамға салық ретинде жүз талант гүмис, он мың қор бийдай хэм он мың қор арпа төледі. Екинши, үшінши жылы да олар солай иследи. ⁶ Йотам Қудайы Жаратқан Ийеге бойсынып жасағаны ушын, құдиретли патшаға айланды. ⁷ Йотамның басқа ислери, жүргизген барлық урыслары хэм басқа ис-хәрекетлери Израил хэм Яхуда патшаларының жылнама кітабында жазылған. ⁸ Йотам жигирма бес жасында патша болды хэм Ерусалимде он алты жыл патшалық етті. ⁹ Йотам өлип, ата-бабаларына қосылды хэм Даұйттың қаласына жерленди. Оның орнына улы Ахаз патша болды.

28

Жигирма сегизинши бап

Яхуда патшасы Ахаз

¹ Ахаз жигирма жасында патша болып, Ерусалимде он алты жыл патшалық етті. Ол бабасы Даұйтқа уқсамады, Жаратқан Ийениң нәзеринде туұры болған ислерди ислеemedi. ² Ахаз Израил патшаларының жолынан жүрди. Хәтте, Баалларға табыныұ ушын қуйма бут мүсинлерин ислетти. ³ Ол Бен-Хинном ойпатлығында қурбанлықлар жандырды, хәтте, Жаратқан Ийе Израил халқының алдынан қуұып жиберген миллетлердің жеркенишли дәстүрлерине еликлеп, өз улын отқа жағып қурбан етті. ⁴ Ол сыйыныұ орынларында, хәр бир бийикликте хэм қойыұ жапырақлы теректің астында қурбанлықлар берип, түтеткилер түтетти. ⁵ Сол себепли Қудайы Жаратқан Ийе Ахазды Арам патшасының қолына берди. Арамлылар оны жеңип, халқынан көп адамларды тутқын етип, Дамаскке алып кетти. Буннан тысқары, оны Израил патшасының да қолына берди. Израил патшасы Ахазды үлкен қырғынға ушыратты. ⁶ Израил патшасы Ремалия улы Пеқах бир күнде Яхуда әскерлеринен бир жүз жигирма мың бақадыр жаұынгерди өлтирди. Себеби олар ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийени тәрк еткен еди. ⁷ Эфрайымлы Зихрий атлы батыр әскер патшаның улы Маасеяны, сарай басқарыұшысы Азриқамды хэм патшаның бас ўезири Элқананы өлтирди. ⁸ Израиллылар өзлериниң туұысқаны болған яхудалылардан еки жүз мың хаял хэм балаларды тутқын қылып, көп олжа менен бирге Самарияға алып кетти.

⁹ Самарияда Жаратқан Ийениң Оded атлы пайғамбары бар еди. Ол қайтып киятырған ләшкерлердің алдынан шығып, оларға былай деди: «Ата-бабаларыңыздың Қудайы Жаратқан Ийе Яхуда халқына ғәзепленгени ушын оларды сизлерге тәслим етти. Бирақ сизлердің оларды қандай қәхәрге минип қырғаныңыз аспанға жетип барды. ¹⁰ Бул аз болғандай, енди болса Яхуда хәм Ерусалим турғынларын өзлериңизге қул қылмақшысыз. Өзлериңиз не, Қудайыңыз Жаратқан Ийеге хеш гүна қылмадыңыз ба? ¹¹ Сонлықтан маған қулақ салып, тутқынға алған тууысқанларыңызды изге қайтарыңлар! Өйткени, Жаратқан Ийениң лаулаған ғәзеби үстиңизге дөнип тур!»

¹² Сонда Эфрайым халқының айырым көсемлери: Ехохонан улы Азария, Мешиллемот улы Берехия, Шаллум улы Хизкия хәм Хадлай улы Амаса урыстан қайтқанларға қарсы турып: ¹³ «Тутқынларды бул жерге алып келмеңдер. Бизлер Жаратқан Ийениң алдында айыплы болып қаламыз. Ямаса гүна хәм айыпларымызды және де көбейтиўди қәлейсизлер ме? Онысыз да айыпларымыз көп, Жаратқан Ийениң лаулаған ғәзеби Израилдың үстине дөнип тур», – деди.

¹⁴ Сонда әскерлер тутқынлар менен олжаларды көсемлер менен пүткил жыйын турған жерге қалдырып кетти. ¹⁵ Жоқарыда аты аталған төрт көсем орынларынан турып, тутқынларға ғамхорлық етти. Олардың кийими жоқларына олжадағы кийимлерден алып, кийим кийгизди, аяқ кийим берди, ишкизип-жегизди, жараларына май жақты. Халдан тайғанларын ешекке мингизип, хәммесин пальма ағашлары өсетуғын Ерихо қаласындағы ағайинлерине алып барды. Кейин өзлери Самарияға қайтты.

¹⁶ Сол арада патша Ахаз жәрдем сорап, Ассирия патшасына елши жиберди. ¹⁷ Себеби эдомлылар қайтадан Яхудаға хұжим жасап, адамларын тутқын етип, алып кеткен еди.

¹⁸ Буның үстине, филистлер Яхуданың батысындағы таў етеклериндеги хәм кубласындағы қалаларға шабыўыл жасап, Бейт-Шемеш, Айялон, Гедерот қалаларын, сондай-ақ Сохо, Тимна, Гимзо қалаларын этирапындағы аўыллары менен қоса басып алып, ол жерлерге қонысланып алды. ¹⁹ Жаратқан Ийе Яхуданы патшасы Ахаздың кесиринен аяқ-асты қылды. Ахаз Яхуданы гүнаға баслап, өзи де Жаратқан Ийеге опасызлық еткен еди.

²⁰ Солай етип, Ассирия патшасы Тилгат-Пилесер Ахазға келди. Бирақ ол жәрдем бериўдиң орнына, оны қысқыға ала баслады. ²¹ Ахаз Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы, өзиниң сарайындағы хәм хәкимлериниң үйлериндеги бахалы нәрселерди алып, Ассирия патшасына салық ретинде берди. Бирақ бул да оған жәрдем бермеді.

²² Аўыр күнлерди басынан кеширип атырса да, Ахаз Жаратқан Ийеге деген опасызлығын бурынғыдан да күшейтти. Аўа, ол – патша Ахаз-дә! ²³ Ол: «Арам патшаларының қудайлары оларға жәрдем берип келмекте. Енди оларға қурбанлық берсем, олар да маған жәрдем берер», – деп ойлап, өзин жеңилиске ушыратқан Дамаск қаласының қудайларына қурбанлықлар берди. Бирақ, тилекке қарсы, олар Ахаздың өзиниң хәм пүткил Израилдың қулаўына себепши болды.

²⁴ Ахаз Қудайдың Ибадатханасындағы буйымларды жыйнап, майдалады. Және, Жаратқан Ийениң Ибадатханасының қапыларын жаптырып таслады хәм Ерусалим көшелериниң хәр бир мүйешине қурбанлық орынлар қурдырды. ²⁵ Ол басқа қудайларға арнап түтеткилер түтетиў ушын, Яхуданың хәр бир қаласына сыйыныў орынларын қурып, ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийени ғәзеплендирди. ²⁶ Ахаздың басқа ислери хәм барлық ис-хәрекетлери бастан аяғына шекем Яхуда хәм Израил

патшаларының жылнама кітабында жазылған. ²⁷ Ахаз өліп ата-бабаларына қосылды хәм Ерусалим қаласында жерленди. Бірақ оны Израил патшаларының мазарына қоймады. Оның орнына улы Хизкия патша болды.

29

Жигирма тоғызыншы бап

Яхуда патшасы Хизкия

¹ Хизкия жигирма бес жасында патша болып, Ерусалимде жигирма тоғыз жыл патшалық етті. Оның анасының аты Абия^k болып, ол Зехарияның қызы еді. ² Ол да атасы Дауытқа ұқсап, Жаратқан Ийениң нәзерінде туұры болған ислерди иследи.

Хизкияның Ибадатхананы пәклеуі

³ Хизкия өз патшалығының биринши жылының биринши айында Жаратқан Ийениң Ибадатханасының қапыларын ашып, оларды дүзеттирди. ⁴ Соңынан руұханийлер менен лебийлилерди шақыртып, Ибадатхананың шығыс тәрәпиндеги майданға жыйнады хәм ⁵ оларға былай деди: «Лебийлилер, мени тыңлаңлар! Өзлериңизди тазаланыў рәсиминен өткерип, пәклениңлер, ата-бабаларыңыздың Қудайы Жаратқан Ийениң Ибадатханасын да пәклениңлер! Ҳарам нәрселерди бул Мухаддес орыннан шығарып таслаңлар!

⁶ Ата-бабаларымыз опасызлық қылып, Қудайымыз Жаратқан Ийениң нәзерінде жаман болған ислерди иследи хәм Оны тәрк етті. Олар Жаратқан Ийениң конысынан жүз бурып, Оған арқасын қаратты. ⁷ Олар Ибадатхана хәўлисиниң қапыларын жаўып таслап, шыраларын да өширип қойды. Израилдың Қудайының Мухаддес орнында түтеткилер де түтетпей, жандырылатуғын қурбанлықларды да усынбай қойды. ⁸ Сол себепли, Яхуда менен Ерусалим Жаратқан Ийениң ғәзебине ушырады. Өз көзлериңиз бенен көргениңиздей, Жаратқан Ийениң оларға ислегенлери басқаларды қорқытып, хүрейлерин ушырды. ⁹ Қараңлар, сонлықтан әкелеримиз қылыштан қаза тапты, ул-қызларымыз бенен хаялларымыз тутқында жүр. ¹⁰ Енди мен бизлерге деген лаўлаған ғәзебинен қайтыўы ушын, Израилдың Қудайы Жаратқан Ийе менен келисим дүзиўди қәлеймен. ¹¹ Балаларым, бийпәрўа болмаңлар! Себеби Жаратқан Ийе сизлерди Өзиниң алдында турып хызмет етиўиңиз хәм қурбанлықлар жағыўыңыз ушын таңлап алған еди».

¹² Сонда мына лебийлилер хызметти баслады:

Қоҳат урпағынан: Амасай улы Махат, Азария улы Йеел;

Мерарий урпағынан: Абдий улы Киш, Еҳаллелел улы Азария;

Гершон урпағынан: Зимма улы Йоах, Йоах улы Эден;

¹³ Элисафан урпағынан: Шимрий хәм Еиел;

Асаф урпағынан: Зехария хәм Маттания;

¹⁴ Хеман урпағынан: Ехиел хәм Шимей;

Едунун урпағынан: Шемая хәм Уззиел.

¹⁵ Бул лебийлилер туўысқанларын жыйнап алып, пәклениў рәсиминен өтті. Соңынан патшаның буйрығы бойынша, Жаратқан Ийениң сөзине муўапық, Оның Ибадатханасын пәклеўге келди. ¹⁶ Руұханийлер Жаратқан Ийениң Ибадатханасын пәклеў ушын ишке

---

^k18.2 Абия –сөзбе-сөз Абий. Абия атының қысқартылған түри.

кирип, оннан тапқан харам нәрселердің бәрін хәўлиге шығарды. Лебийлилер оларды алып, Кидрон сайына апарып таслады. ¹⁷ Олар биринши айдың биринши күни пәклеўди баслап, сол айдың сегизинши күни Ибадатхана айўанына жетти. Олар және сегиз күн Ибадатхананың өзин пәкледі хәм биринши айдың он алтыншы күни пәклеў исин жуўмақлады.

¹⁸ Соңынан патша Хизкияға барып: «Бизлер Жаратқан Ийениң Ибадатханасын, жандырылатуғын қурбанлықлар берилетуғын орынды хәм оған тийисли хәмме нәрселерди, мухаддес нанлар қойылатуғын столды хәм оған тийисли барлық нәрселерди толық пәкледик. ¹⁹ Ахаз патшаның өз хәкимдарлығы ўақтында Қудайға бийопалық етип, шығарып таслаған нәрселерин таярлап, пәкледик. Олар хәзир Жаратқан Ийениң қурбанлық орнының жанында тур», – деди.

Ибадатхана хызметиниң тиклениўи

²⁰ Ертеңине патша Хизкия ерте турып, қала хәкимлерин жыйнады хәм оларды ертип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасына жол алды. ²¹ Олар патшалық, Мухаддес орын хәм Яхуда халқы ушын гүналарын өтеў қурбанлығы етип жети буға, жети қошқар, жети тоқлы хәм жети теке алып келди. Патша Харон урпақларынан болған руўханийлерге буларды Жаратқан Ийениң қурбанлық орны үстинде қурбанлыққа бериўди буйырды.

²² Руўханийлер дәслеп тоқлыларды сойып, қанын қурбанлық орынға септи. Соңынан қошқарларды сойып, қанын қурбанлық орынға септи, кейин қозыларды сойып, қанын қурбанлық орынға септи. ²³ Ақырында, гүна қурбанлығы ушын берилген текелерди патша менен пүткил жәмийеттиң алдына алып келди. Олар текелердің үстине қолларын қойды. ²⁴ Кейин руўханийлер текелерди сойып, қанын пүткил Израил халқының гүналардан тазаланыўы ушын, гүнаның қуны ретинде қурбанлық орынға септи. Себеби патша жандырылатуғын қурбанлықлар хәм гүна қурбанлықлары пүткил Израил халқы ушын берилсин, деп буйырған еди. ²⁵ Соңынан патша Даўыттың, оның ўәлиий Гадтың хәм пайғамбары Натанның көрсетпесине муўапық, лебийлилерге кимбал, арфа хәм лира берип, оларды Жаратқан Ийениң Ибадатханасына орналастырды. Усылай ислеўди Жаратқан Ийе Өз пайғамбарлары арқалы буйырған еди. ²⁶ Лебийлилер Даўыттың саз әсбаплары менен, руўханийлер кәрнайлар менен өз орынларын ийеледи. ²⁷ Хизкия жандырылатуғын қурбанлықты қурбанлық орында усыныўды буйырды. Қурбанлықлар жандырыла баслағанда, кәрнайларға хәм Израил патшасы Даўыттың саз әсбапларына қосылып, Жаратқан Ийеге арнап қосықлар айтыла баслады. ²⁸ Қурбанлық жандырылып болынғанша, пүткил жыйналғанлар тәжим етип, қосықшылар қосық айтып, кәрнайшылар кәрнайларын шертип турды. ²⁹ Қурбанлық бериў тамам болғанда, патша хәм оның жанындағылар дизелерин бүгип, сыйынды. ³⁰ Патша Хизкия хәм оның хызметшилери лебийлилерге Даўыттың хәм ўәлий Асафтың сөзлери менен Жаратқан Ийени алғыслаўды буйырды. Олар куўаныш пенен алғыс-мақтаў айтты, сыйынды хәм тәжим етти.

³¹ Кейин Хизкия: «Мине, сизлер өзлериңизди Жаратқан Ийеге бағышладыңлар. Енди жақынырақ келип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасына қурбанлықлар хәм миннетдаршылық қурбанлықларын алып келиңлер», – деди. Сонда жыйналғанлар қурбанлықлар хәм миннетдаршылық қурбанлықларын берди. Айырым қәлеўшилер болса, жандырылатуғын қурбанлықлар алып келди. ³² Халық алып келген жандырылатуғын қурбанлықлардың улыўма саны мынадай болды: жетпис буға, жүз қошқар, еки жүз тоқлы. Булардың хәммеси Жаратқан Ийеге арнап жандырыў ушын алып келинген еди.

³³ Басқа мухаддес қурбанлықтар үшін да алты жүз бас ири мал, үш мың бас майда мал да алып келиңди. ³⁴ Бірақ руұханийлер дым аз болғанлықтан, жандырылатуғын қурбанлықтардың терисин сылып үлгере алмай атырған еди. Сол себепли ис тамам болғанша хәм басқа руұханийлер пәклениұ рәсиминен өтип болғанша, лебийли туұысқанлары оларға жәрдем берди. Себеби лебийлилер пәклениұ рәсимине руұханийлерге қарағанда итибарлырақ еди. ³⁵ Татыұлық қурбанлықтарының майы хәм жандырылатуғын қурбанлықтар хәм оның менен берилетуғын ишимлик садақалары мол болды.

Усылайынша Жаратқан Ийениң Ибадатханасының хызмети қайта тикленди. ³⁶ Хизкия хәм пүткил халық Қудайдың халық үшін ислеген ислерине куұанды. Себеби бул ис қысқа ўақыт ишинде жүз берди.

30

Отызыншы бап

Қутқарылыұ байрамына таярлық

¹ Хизкия пүткил Израил хәм Яхудаға хабар жиберип, Эфрайым хәм Менашше урыұларына да хат жазып, оларды Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге арнап Қутқарылыұ байрамын нышанлаұ үшін Ерусалимдеги Жаратқан Ийениң Ибадатханасына мирәт етти. ² Патша, оның ўәзирлери хәм Ерусалимдеги пүткил жыйын кеңесип, байрамды екінши айда өткерийди шешти. ³ Олар байрамды белгиленген ўақытта, биринши айда өткере алмаған еди. Себеби пәклениұ рәсиминен өткен руұханийлер жеткиликсиз болды хәм халық та Ерусалимге жыйналып үлгермеді. ⁴ Бул усыныс патшаға да, пүткил жыйынға да унады. ⁵ Солай етип, олар пүткил Израил бойлап, кубладағы Беер-Шебадан арқадағы Данға шекемги пүткил халық Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге арнап Қутқарылыұ байрамын нышанлаұ үшін Ерусалимге келсин деп жәриялаұды шешти. Себеби бул байрам жазылғанға сай улыўма халықлық байрам сыпатында нышанланбай киятырған еди. ⁶ Патшаның буйрығы бойынша, шабарманлар патшаның хәм оның хызметкерлериниң жазған хатын пүткил Израил хәм Яхуда бойлап таратты. Онда былай деп жазылған еди: «Израил халқы, Ибрайымның, Ысақтың хәм Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге қайтыңлар! Сонда Ол да сизлерге, Ассирия патшаларының қолынан аман қалғанларға қайтады. ⁷ Ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийеге опасызлық еткен ата-бабаларыңыз хәм туұысқанларыңыз сыяқлы болмаңлар! Көрип турғаныңыздай, Жаратқан Ийе оларды қорқынышлы көриниске алып келди. ⁸ Ата-бабаларыңыз сыяқлы қайсар болмай, Жаратқан Ийеге бойсыныңлар! Оның мәңгиге мухаддес қылған Мухаддес орнына келип, үстинизге дөнип турған Оның лаўлаған ғәзбениң басылыўы үшін, Қудайыңыз Жаратқан Ийеге хызмет етиңдер! ⁹ Егер Жаратқан Ийеге жүз бурсаңыз, ағайинлериңизди хәм балаларыңызды тутқында услап турғанлар оларға рехим етип, оларды усы елге қайтарады. Себеби Қудайыңыз Жаратқан Ийе мийримли хәм рехимли. Егер Оған қайтсаңыз, Ол сизлерден жүз бурмайды». ¹⁰ Солай етип, шабарманлар Эфрайым хәм Менашше жерлерин Зебулонға шекем қалама-қала аралап шықты. Бірақ адамлардың көпшилиги жаршылардың үстинен күлип, масқаралады. ¹¹ Деген менен, Ашер, Менашше хәм Зебулон урыұларының айырымлары бойсынып, Ерусалимге келди. ¹² Жүреклерине бирлик руұхын сыйлаған Жаратқан

Ийениң қолы да Яхуда үстинде болып, халықта патша хәм оның ўәзирлериниң Жаратқан Ийениң сөзи бойынша берген буйрығын орынлаўға деген қәлеў туўдырды.

¹³ Екинши айда Ашытқысыз нан байрамын нышанлаў ушын, жүдә үлкен аламан Ерусалимге жыйналды. ¹⁴ Олар иске кирисип, Ерусалимдеги жат қудайларға арналған қурбанлық орынларды хәм түтетки түтетилетуғын барлық қурбанлық орынларды қыйратып, Кидрон сайына ылақтырды. ¹⁵ Екинши айдың он төртинши күни олар Қутқарылыў байрамына арналған қурбанлық қозысын шалды. Руўханийлер менен лебийлилер уялып қалып, өзлерин пәкледи хәм Жаратқан Ийениң Ибадатханасына жандырылатуғын қурбанлықлар алып келди. ¹⁶ Кейин олар Қудайдың адамы Муўсаның нызамы бойынша, өз орынларын ийеледи. Руўханийлер лебийлилер әкелип берген қурбанлық қанын алып, қурбанлық орынға септи. ¹⁷ Халық арасында өзлерин пәклемеген адамлар көп еди. Сонлықтан тазаланыў рәсиминен өтпегенлердиң Қутқарылыў қурбанлығын сойыў хәм оларды Жаратқан Ийеге бағышлаў лебийлилерге жүкленди. ¹⁸ Халықтың көпшилиги, әсиресе Эфрайым, Менашше, Иссахар хәм Зебулон урыўларынан келгенлердиң көбиси пәклениў рәсиминен өтпеген болса да, Қутқарылыў байрамының асынан жеп, қағыйданы бузды. Бирақ Хизкия олар ушын былай деп дуўа етти: «О, ийгиликли Жаратқан Ийе! ¹⁹ Бул адамлар Мухаддес орынның нызамына сай өзлерин пәклемеген болса да, олар ата-бабаларының Қудайы – Қудай Ийени шын жүректен изледи, сонлықтан олардың хәр бирин кешире гөр!» ²⁰ Жаратқан Ийе Хизкияның дуўасын еситти хәм халықты кеширди.

²¹ Ерусалимге жыйналған израиллылар жети күн даўамында үлкен қуўаныш пенен Ашытқысыз нан байрамын нышанлады. Лебийлилер менен руўханийлер Жаратқан Ийени тәрийиплеўге арналған саз әсбаплары менен хәр күни Жаратқан Ийеге арнап алғыс-мақтаў айтты. ²² Хизкия Жаратқан Ийеге деген хызметлерин шеберлик пенен атқарған лебийлилерди жигерлендирди. Халық жети күн даўамында татыўлық қурбанлықларын берди, ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийеге алғыслар айтып, байрам асынан жеди.

²³ Пүткил жыйын байрамды және жети күнге созыўға қарар етти. Сөйтип, олар және жети күн қуўаныш пенен байрам қылды. ²⁴ Яхуда патшасы Хизкия жыйналғанларға мың буға хәм жети мың қой-ешки берди. Ал хәмелдарлар болса, мың буға хәм он мың қой-ешки берди. Жүдә көп руўханийлер пәклеў рәсиминен өткен еди. ²⁵ Пүткил Яхуда халқы, руўханийлер, лебийлилер, Израилдан келгенлер, Израилдан келип Яхудада жасап атырған жат жерлилер қуўанышқа толған еди. ²⁶ Ерусалимде уллы қуўаныш хәким сүрди. Себеби Израилдың патшасы Даўыт улы Сулайманның дәўиринен бери Ерусалимде бундай байрам болып көрмеген еди. ²⁷ Руўханийлер менен лебийлилер халыққа пәтия берди. Қудай оларды еситти, олардың дуўалары көклерге, Оның мухаддес мәканына жетип барды.

31

Отыз биринши бап

Хизкия киргизген өзгерислер

¹ Байрам толық тамам болғаннан кейин, оған қатнасқан израиллылардың барлығы Яхуда қалаларына барып, кийели тасларды майдалап, Ашера бутларын кесип таслады.

Олар пүткил Яхуда, Бенямин, Эфрайым хәм Менашше жерлериндеги сыйыныу орынларын хәм курбанлық орынларын бирде биреуин қалдырмай бузып таслады. Соңынан израиллылар өз қалаларына, өз ийеликлерине қайтты.

² Хизкия руўханийлер менен лебийлилерди атқаратуғын ұазыйпаларына қарап, топарларға бөлди. Олардың айырымларына жандырылатуғын курбанлықларды хәм татыулық курбанлықларын усыныу, айырымларына Жаратқан Ийениң мəkанының дәрұазаларында хызмет етиу, айырымларына миннетдаршылық хәм алғыс-мақтау қосықларын айтыу тапсырылды. ³ Патша Жаратқан Ийениң нызамына муўапық, хәр күни азанда хәм кеште, Шаббат күнлери, Жаңа ай байрамында хәм Жаратқан Ийениң Нызамында белгиленген байрамларда усынылатуғын жандырылатуғын курбанлықлар ушын өз мал-мүлкинен маллар ажыратты. ⁴ Руўханийлер менен лебийлилердің өзлерин Жаратқан Ийениң Нызамын орынлауға бағышлауы ушын, патша Ерусалимде жасайтуғын халыққа руўханийлер менен лебийлилерге тийисли болған пайларын берип турыўды буйырды. ⁵ Бул пәрман жәрияланыўдан-ақ, израиллылар бийдайдың, жаңа шараптың, зәйтүн майының, палдың, жерден өнген барлық өнимлердің биринши зүрәэтинен сақыйлық пенен алып келе баслады. Сондай-ақ қолларында бар болғаннан мол етип үсир берди. ⁶ Яхуда қалаларында жасап атырған израиллылар менен яхудалылар да өз сүриу хәм падаларынан үсир берди, және Қудайы Жаратқан Ийеге арналған мухаддес затларынан да үсир берип, оларды бир жерге жыйнап үйин-үйин қылды. ⁷ Олар бул исти үшінши айда баслап, жетинши айда тамамлады. ⁸ Патша Хизкия хәм оның хәмелдарлары келип, үйинлерди көргенде, Жаратқан Ийеге алғыс айтып, Оның халқы Израилға пәтиясын берди. ⁹ Хизкия руўханийлер менен лебийлилерден бул үйинлер хаққында сорағанда, ¹⁰ Садоқ тийресинен болған бас руўханий Азария жуўап берип: «Халық Жаратқан Ийениң Ибадатханасына садақаларын алып келе баслағаннан бери, тамағымыз тоқ, артып та қалмақта. Жаратқан Ийе Өз халқын жарылқағанлықтан, аўысығының өзи ағыл-тегил», – деди. ¹¹ Сонда Хизкия Жаратқан Ийениң Ибадатханасына зат сақланатуғын бөлмелер қурыўды буйырды хәм олар қурылды. ¹² Бул бөлмелерге барлық садақалар, үсирлер, бағышланған затлар садықлық пенен апарып қойылды. Бул ислердің басында лебийли Кенания турды, ал иниси Шимей оның орынбасары болды. ¹³ Патша Хизкия хәм Қудайдың Ибадатханасының басқарыушысы Азарияның тапсырмасы бойынша, Ехиел, Аазия, Нахат, Асахел, Еримот, Йозабад, Элиел, Исмахия, Махат хәм Беная Кенания менен оның иниси Шимейдің қол астында бақлаушылар хызметин атқара баслады. ¹⁴ Ибадатхананың Шығыс дәрұазасының қарауылы лебийли Имна улы Қоре Қудайға ықтыярлы түрде берилген курбанлықларға жуўапкер болып, ол Жаратқан Ийеге аталған сыйларды хәм бағышлап, арнаулы түрде берилген сыйларды бөлип бериу ұазыйпасын алып барды. ¹⁵ Эден, Минямин, Ешуа, Шемая, Амария хәм Шекания руўханийлер жасап атырған қалаларда руўханийлерге тийисли үлеслерин топарлары бойынша, үлкен-кишисине бирдей етип бөлип бериуде Қореге жәрдемлести. ¹⁶ Буннан тысқары, Жаратқан Ийениң Ибадатханасына кирип, өзиниң ұазыйпасы хәм топарына сай ондағы күнделикли жұмыстарды атқаратуғын үш жас хәм оннан жоқары болған, шежиреге киргизилген еркеклерге, ¹⁷ сондай-ақ, әуладлары бойынша шежиреге киргизилген руўханийлерге, жигирма хәм оннан жоқары жастағы лебийлилерге ұазыйпалары менен топарларына сай үлес бөлип берди. ¹⁸ Және де, руўханийлер менен лебийлилердің шежиреге киргизилген нәрестелерине, ҳаялларына хәм ул-қызларына да үлес тийди. Себеби олар өзлерин садықлық пенен Қудайға бағышлаған еди.

¹⁹ Қалаларының этирапындағы аұылларда жасап атырған Харон урпақтарынан болған руұханийлерге келсек, олардан болған барлық еркеклерге хәм лебийлилердиң шежиресине кирген хәр бир адамға тийисли үлесин бериў ушын атлары аталып, айырым адамлар тайынланды.

²⁰ Хизкия пүткил Яхуда бойлап усылай ис алып барды. Ол Қудайы Жаратқан Ийениң алдында ийгиликли, туўры хәм хадал ислерди иследи. ²¹ Ол Қудайдың Ибадатханасындағы хызметте хәм Нызам менен буйрықларға әмел қылыў ислеринде нелер ислеген болса да, Қудайына бойсынып, шын жүректен хәрекет етти. Нәтийжеде ол табысқа еристи.

32

Отыз екінши бап

Санхерибтиң абай етиўи

¹ Хизкияның садықлық пенен ислеген усындай ислеринен кейин, Ассирия патшасы Санхериб келип, Яхудаға хұжим жасады. Ол қорғанлы қалаларын қамал қылып, басып алыўды ойлады. ² Санхерибтиң Ерусалимге келип, урыс ашпақшы болғанын көрген Хизкия, ³ ўәзирлери хәм әскербасылары менен қала сыртындағы суў көзлерин питеп таслаўды кеңести. Олар да патшаны қоллады. ⁴ Көп халық жыйналып: «Ассирия патшалары не ушын мол суўға ийе болар екен?» – деп, ел бойлап ағып турған барлық суў көзлерин питеп, дәрьяларды бөгеп таслады. ⁵ Хизкия күшин топлап, дийўаллардың жығылған жерлерин қайта тиклеп, үстине минаралар салды. Ол дийўал сыртынан тағы бир дийўал өрдирип, Даўыттың қаласындағы Миллоны беккемledi. Және де, ол көплеген қурал-жарақлар хәм қалқанлар ислетти. ⁶ Патша халыққа әскербасылар тайынлап, оларды қала дәрўазасы алдындағы майданға жыйнады хәм былай деп жигерлендирди: ⁷ «Күшли хәм мәрт болыңлар! Ассирия патшасы хәм оның сансыз ордасы себепли қорқып, руўхларыңыз түспесин! Себеби бизлер менен Болған, олар менен болғаннан күшлирек! ⁸ Олар тәрәпте адам күши болса, бизлер тәрәпте бизлерге жәрдем беретугын хәм бизлер ушын урысатуғын Қудайымыз Жаратқан Ийе бар». Халық Яхуда патшасы Хизкияның сөзлеринен жигерленди.

⁹ Буннан кейин, Ассирия патшасы Санхериб пүткил ләшкерлери менен Лахиш қаласын қамал қылып турған ўақытта, Яхуда патшасы Хизкияға хәм Ерусалимдеги пүткил Яхуда халқына мына хабарды жеткерийў ушын өз хызметкерлерин Ерусалимге жиберди:

¹⁰ «Ассирия патшасы Санхериб былай дейди: „Сизлер неңизге исенип, қамал ишинде қалған Ерусалимде отырсыз? ¹¹ Хизкия сизлерди: Қудайымыз Жаратқан Ийе бизлерди Ассирия патшасының қолынан қутқарады, – деп алдап, ашлық пенен шөлден набыт қылмақшы. ¹² Қудайға арналған сыйыныў орынларын хәм қурбанлық орынларын қыйратып, Яхуда хәм Ерусалим халқына: Тек бир қурбанлық орында Қудайға сыйынып, тек оның үстинде қурбанлықларды түтетип жандырыңлар, – деген усы Хизкия емес пе?

¹³ Расында да, мен хәм мениң ата-бабаларымның басқа еллердиң халықларына не ислегенимизди билмейсизлер ме? Сол жердеги халықлардың қудайлары өз жерин мениң қолымнан қутқара алды ма? ¹⁴ Ата-бабаларым толық қырып таслаған усы халықлардың қудайларының қайсы бири өз халқын мениң қолымнан қутқара алды? Солай екен, қалайынша сизлердиң Қудайыңыз сизлерди мениң қолымнан қутқара алады?

¹⁵ Хизкияның өзлериңизди алдап, жолдан урыуына жол қоймаңдар! Оған исенбеңдер! Себеби хеш бир халықтың яки патшалықтың құдайы өз халқын мениң қолымнан ямаса ата-бабаларымның қолынан қутқара алмаған. Енди сизлерди мениң қолымнан қутқара алатуғындай, Құдайыңыз ким болыпты?!“»

¹⁶ Санхерибтің хызметкерлери Құдай Ийеге хәм Оның қулы Хизкияға қарсы тағы бир талай сөзлер айтты. ¹⁷ Буның үстине, Санхериб Израилдың Құдайы Жаратқан Ийеге тил тийгизип хат жазып, Оған қарсы мына сөзлерди айтыпты: «Басқа жерлердин құдайларының өз халқын меннен қутқара алмағанындай, Хизкияның Құдайы да Өз халқын мениң қолымнан қутқара алмайды». ¹⁸ Хатты алып келгенлер бул сөзлерди дийуал үстиндеги Ерусалим турғынларына қарай еврей тилинде бақырып айтты. Олар халықты қорқытып, хүрейин ушырып, қаланы тезирек қолға киргизбекши болды. ¹⁹ Олар Ерусалимнің Құдайы хаққында жер бетиндеги басқа халықлардың адам қолы менен жаратылған құдайы хаққында айтқандай қылып сөйледи.

Жаратқан Ийениң Хизкияны қутқарыуы

²⁰ Патша Хизкия хәм Амос улы пайғамбар Ийшая усы ушын дууа етип, көклерге қарап жалбарынды. ²¹ Сонда Жаратқан Ийе Өз периштесин жиберди. Периште Ассирия патшасының ордасындағы барлық батыр жауынгерлерди, көсемлерди хәм әскербасыларды қырып таслады. Санхериб масқара болып елине қайтты. Бир күни ол өз құдайының бутханасына киргенде, оны өз уллары қылыш пенен өлтирди. ²² Солай етип, Жаратқан Ийе Хизкияны хәм Ерусалим турғынларын Ассирия патшасы Санхерибтің хәм басқа да душпанларының қолынан қутқарды. Оларды хәр тәрәплеме қорғап-сақлады. ²³ Көплер Ерусалимге келип, Жаратқан Ийеге сыйлар, Яхуда патшасы Хизкияға қымбатбаха затлар алып келди. Сол уақыттан баслап, Хизкия барлық халықлар арасында жоқары хүрметке еристи.

Хизкияның қәстелениуи, шыпаланыуы хәм өлиуи

²⁴ Сол күнлери Хизкия ауырып, өлим төсегинде жатты хәм Жаратқан Ийеге дууа етти. Ол Хизкияны еситип, оған қәстелигинен дүзелетуғын белги берди. ²⁵ Бирақ Хизкия өзине көрсетилген жақсылыққа шүкирлик етпей, менменсип кетти. Сол себепли Жаратқан Ийе оған, Яхудаға хәм Ерусалимге ғәзеппенди. ²⁶ Сонда Хизкияның өзи де, Ерусалим турғынлары да өзлериңиз менменлиги ушын тәубе қылды. Сонлықтан Жаратқан Ийениң оларға Хизкияның көзиниң тирисинде ғәзебин шашпады.

²⁷ Хизкия жүдә бай хәм абырайлы болды. Ол өзиниң гүмис хәм алтыны, қымбатбаха таслары, хош ийисли затлары, қалқанлары хәм хәр түрли қымбатбаха затлары ушын қазналар салдырды. ²⁸ Және де, ол дән өнимлери, жаңа шарап хәм зәйтүн майы сақланатуғын орынлар, сондай-ақ ири хәм майда маллар ушын қоралар құрдырды.

²⁹ Құдай мол байлық инәм еткенлиги себепли, патша өзине қалалар құрдырды хәм көп санлы падалар менен сүриулерге ийе болды.

³⁰ Гихон булағының жоқарғы ағысын питеп таслап, сууын жер асты аркалы Дауыттың қаласының батысына ағызған да усы Хизкия еди. Ол ислеген хәр бир исинде табысқа еристи. ³¹ Бирақ, Бабилон хәкимдарлары жиберген елшилер Яхуда елинде болып атырған белгилер хаққында сорастыруу ушын келгенде, Құдай сынау хәм жүрегинде не барын билиу ушын, Хизкияны өз еркине қойды.

³² Хизкияның басқа ислери, қылған жақсылықлары Яхуда хәм Израил патшаларының

китабындағы Амос улы Ийшая пайғамбардың аянларында баян етилген. ³³ Хизкия өлип, ата-бабаларына қосылғанда, Даўыт әуладларының қәбирлериниң жоқарысына қойылды. Пүткіл Яхуда хәм Ерусалим халқы оған хұрмет көрсетти. Оның орнына улы Менашше патша болды.

33

Отыз үшінши бап

Яхуда патшасы Менашше

¹ Менашше он еки жасында патша болды хәм Ерусалимде елиў бес жыл патшалық етти. ² Ол Жаратқан Ийениң Израил халқының алдынан қуўып жиберген халықлардың жеркенишли жаман ислерине еликлеп, Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди иследи. ³ Әкеси Хизкия қыйратып таслаған сыйыныў орынларын қайта тикледи, Баалға арнап қурбанлық орынлар курды, Ашера бутын орнатты хәм пүткіл аспан денелерине табынып, оларға хызмет етти. ⁴ Менашше Жаратқан Ийениң Ибадатханасына, яғный Жаратқан Ийениң: «Атым мәңгиге Ерусалимде болады», – деген Ибадатханасына басқа қудайларға арнап, қурбанлық орынлар курдырды. ⁵ Ол Жаратқан Ийениң Ибадатханасының еки хәўлисине де барлық аспан денелерине арнап қурбанлық орынлар курды. ⁶ Ол Бен-Хинном ойпатлығында өз улын отта жандырып қурбанлыққа берди, пал ашты, белгилерди жорыды, дуўаханлық қылды, әрўақ шақырыўшыларға хәм сыйқыршыларға мәсләхәт салды. Ол Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди көп ислеп, Оны ғәзеплендирди. ⁷ Менашше өзи ислеткен ойма бутты Қудайдың Ибадатханасына қойды. Қудай Даўытқа хәм оның улы Сулайманға: «Бул Ибадатханада хәм Израил урыўлары арасынан таңлап алған қалам Ерусалимде атымды мәңгиге орнатаман. ⁸ Егер олар Муўса арқалы берген барлық Нызам, қағыйда хәм пәрманларыма байланыслы буйрықларымды муқиятлы түрде орынлап жасаса, онда Израил халқын өзлериниң ата-бабаларына белгилеп берген жерден қайтадан қуўып шығармайман», – деген еди. ⁹ Бирақ Менашше Яхуда халқын хәм Ерусалим тұрғынларын жолдан азғырғаны соншелли, Израил халқы өзиниң алдынан Жаратқан Ийе жоқ қылған халықларынан да көбирек жаманлықлар иследи. ¹⁰ Жаратқан Ийе Менашшеге хәм оның халқына ескертсе де, олар қулақ салмады. ¹¹ Сонлықтан Жаратқан Ийе оларға Ассирия патшасының әскербасыларын жиберди. Олар Менашшени тутқынға алды, мурнына халқа өткерип, қола кисен менен кисенледи хәм оны Бабилонға алып кетти. ¹² Ол азап шегип атырып, Қудайы Жаратқан Ийеге жалбарынды хәм ата-бабаларының Қудайы алдында шын жүректен бас ийди. ¹³ Ол дуўа етти, Жаратқан Ийе де оның дуўасын қабыл етип, жалбарыныўын еситти. Сөйтип, оны және Ерусалимге, өз тахтына қайтарды. Сонда Менашше Жаратқан Ийениң хәқыйқаттан да Қудай екенин билди. ¹⁴ Буннан кейин, Менашше Даўыттың қаласының сыртқы дийўалын бурынғыдан да бийик етип қайта курды. Бул дийўал ойпатлықтағы Гихон булағының батысынан Офел төбесин айнала өтип, Балық дәрўазасының киреберисине шекем созылды. Патша Яхуданың қорғанлы қалаларының хәммесине әскербасылар тайынлады. ¹⁵ Менашше Жаратқан Ийениң Ибадатханасынан басқа жерлердиң қудайларының мүсинлерин, өзи қойдырған бутларды, Ибадатхана жайласқан таўдағы хәм Ерусалимдеги барлық

қурбанлық орынларды алдырып, оларды қаладан шығарып таслады. ¹⁶ Ол Жаратқан Ийениң қурбанлық орнын қайта тиклеп, онда татыўлық хәм миннетдаршылық қурбанлықларын усынды хәм Яхуда халқына Израилдың Қудайы Жаратқан Ийеге хызмет етиўди буйырды. ¹⁷ Деген менен, халық сыйыныў орынларында қурбанлық бериўин даўам етти. Бирақ олар берген қурбанлықларын Қудайы Жаратқан Ийеге арнайтуғын еди. ¹⁸ Менашшениң басқа ислери, Қудайына арналған дуўасы хәм Израилдың Қудайы Жаратқан Ийениң атынан оған айтылған ўәлийдиң сөзлери Израил патшаларының жылнама китабында жазылған. ¹⁹ Оның дуўасы, Қудайдың оған рехим етиўи, барлық гүналары, опасызлығы, сыйыныў орынларына қурғызған бутханаларының орынлары, Ашераға арнап қойдырған кийели ағашлары, табынған бутлары ҳаққында барлығы Көзи ашықлардың жылнама китабында жазылған. ²⁰ Менашше өлип, ата-бабаларына қосылғанда, өз сарайына жерленди. Оның орнына улы Амон патша болды.

Яхуда патшасы Амон

²¹ Амон жигирма еки жасында патша болып, Ерусалимде еки жыл патшалық етти. ²² Амон да әкеси Менашшеге уқсап, Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди иследи. Ол әкеси соқтырған барлық бутларға қурбанлық берип, оларға хызмет етти. ²³ Амон әкеси Менашшеге уқсап, Жаратқан Ийеге қайта жүз бурмады, керисинше, гүна ислеўди арттыра берди. ²⁴ Амонның хызметшилери оған қарсы тил бириктирип, оны өз сарайында өлтирди. ²⁵ Бирақ үлке халқы патша Амонға қарсы тил бириктиргенлердиң хәммесин өлтирди хәм оның орнына улы Йосияны патша етип қойды.

34

Отыз төртинши бап

Яхуда патшасы Йосия

¹ Йосия сегиз жасында патша болып, Ерусалимде отыз бир жыл патшалық етти. ² Ол Жаратқан Ийениң нәзеринде туўры болған ислерди иследи хәм оңға да солға да бурылмай, бабасы Даўыттың жолынан жүрди.

Йосия киргизген жаңалықлар

³ Йосия өз патшалығының сегизинши жылында, еле жас болса да, бабасы Даўыттың Қудайын излей баслады. Ал өз патшалығының он екинши жылы Яхуда менен Ерусалимди сыйыныў орынларынан, Ашераға арналған кийели ағашлардан, ойма хәм куйма бутлардың мүсинлеринен тазалай баслады. ⁴ Оның басшылығында Баалға арналған қурбанлық орынлар бузып тасланды, олардың жанындағы түтетки түтетилетуғын орынлар қыйратылды, Ашераға арналған кийели ағашлар менен ойма хәм куйма бутлардың мүсинлери майдаланып, усы бутларға қурбанлық бергенлердиң қәбирлери үстине шашылды. ⁵ Йосия бутқа хызмет ететуғын руўханийлердиң сүйеклерин өзлериниң қурбанлық орынларының үстинде отқа жақты. Усылайынша ол Яхуда менен Ерусалимди пәкледи. ⁶ Кейин Йосия Менашше, Эфрайым, Шимон урыўларының қалаларынан Нафталий жерлерине дейин хәм олардың қыйрап қалған аймақларындағы ⁷ қурбанлық орынларды, Ашераға арналған кийели ағашларды кести хәм бутларды майдалап езди. Ол

пүткіл Израил ели бойлап түтетки түтетилетуғын орынларды қыйратып, соңынан Ерусалимге қайтып келди.

Нызам кітабының табылыуы

⁸ Өз патшалығының он сегізінші жылында, елді хәм Ибадатхананы пәклегеннен соң, патша Йосия Асалия улы Шафанды, қала хәкими Маасеяны хәм жылнамашы Ехоахаз улы Йоахты Қудайы Жаратқан Ийениң Ибадатханасын қайта тиклеуі ушын жиберди.

⁹ Олар бас руұханий Хилкияға барып, Қудайдың Ибадатханасына алып келинген барлық гүмислерди оған берди. Босағадағы қадағалаушы руұханийлер болған лебийлилер бул гүмислерди Менашше хәм Эфрайым халқынан, басқа барлық израиллылардан, барлық Яхуда хәм Бенямин халқынан, және Ерусалим турғынларынан жыйнаған еди. ¹⁰ Олар гүмислерди Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы ислерди бақлау ушын тайынланған адамларға берди. Бақлаушылар буны Ибадатхананың бузылған жерлерин дүзетип, қайта тиклеп атырған жумысшыларға төледі. ¹¹ Қаржының бир бөлеги усталар менен қурылысшыларға да берилип, олар сол гүмислерге Яхуда патшалары қараусыз қалдырған имаратларды оңлау ушын, жонылған таслар хәм бағаналар менен арқалық ағашлар сатып алды. ¹² Бул адамлар жумысын хадал иследи. Олардың үстинен Мерарий урпағынан лебийли Яхат пенен Обадияны хәм Қохат урпағынан лебийли Зехария менен Мешулламды бақлаушы етип қойды. Саз әсбапларын жақсы шертетуғын барлық лебийлилер ¹³ жүк тасыушыларды хәм хәр бир имараттағы хәмме жумысшыларды бақлап жүрди. Лебийлилерден айырымлары хаткерлер, қадағалаушылар хәм дәрұаза қарауыллары хызметин атқарды.

¹⁴ Жаратқан Ийениң Ибадатханасына әкелинген гүмисти алып шығып баратырып, руұханий Хилкия Жаратқан Ийениң Муұса арқалы берген Нызам кітабын тауып алды.

¹⁵ Хилкия хаткер Шафанға: «Мен Жаратқан Ийениң Ибадатханасынан Нызам кітабын таптым», – деп, кітапты Шафанға берди. ¹⁶ Шафан кітапты патшаға алып келип, оған: «Қулларыңыз өзлерине тапсырылғанның хәммесин ислеп атыр. ¹⁷ Олар Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы бар гүмислерди алып, бақлаушылар менен жумысшыларға берди», – деп хабар берди. ¹⁸ Соңынан хаткер Шафан: «Руұханий Хилкия маған бир кітап берди», – деди хәм кітапты патшаға дауыслап оқып берди. ¹⁹ Патша Нызам кітабындағы сөзлерди еситкенде, кийимлерин жыртты. ²⁰ Ол Хилкияға, Шафан улы Ахиқамға, Миха улы Абдонға, хаткер Шафанға хәм өз хызметшиси Асаяға былай деп буйырды: ²¹ «Барып, табылған бул кітаптың сөзлери хаққында мен ушын да, Израил хәм Яхуда халқының қалғанлары ушын да, Жаратқан Ийениң еркин сораңлар. Жаратқан Ийениң үстимизге жаудыратуғын ғәзеби уллы, себеби ата-бабаларымыз Жаратқан Ийениң сөзине әмел қылмады. Олар бул кітапта жазылғанларға сай ис тутпады».

²² Руұханий Хилкия менен патша жиберген адамлар барып, Хасраның ақлығы Тақхаттың улы болған мухаддес кийимлерге қараушы Шаллумның хаялы пайғамбар Хулда менен сөйлести. Хулда Ерусалимнің екінші бөлимінде жасайтуғын еди. ²³ Хаял оларға былай деди: «Израилдың Қудайы Жаратқан Ийе былай дейди: сизлерди маған жиберген адамға былай деп айтыңлар: ²⁴ Жаратқан Ийе былай дейди: „Яхуда патшасының алдында оқылған кітапта жазылған барлық нәлетлерди, яғный апатшылықларды усы жерге хәм ондағы халыққа жаудырмақшыман. ²⁵ Олар мени тәрк етти хәм басқа қудайларға түтетки түтетип, пүткіл ислери менен Мениң ғәзбимди келтирди. Сонлықтан бул жерге ғәзбим төгиледи хәм ол тоқтамайды“.

²⁶ Жаратқан Ийениң еркин билиў ушын сизлерди жиберген Яхуда патшасына былай деп айтыңлар: Израилдың Қудайы Жаратқан Ийе сен еситкен сөзлер туўралы былай дейди: ²⁷ „Бул жер хәм ондағы халыққа қарсы айтқан сөзлеримди еситкениңде, жүрегин езилди хәм Маған бойсындың. Сен Маған бойсынып, кийимлеринди жыртып, Мениң алдымда жылағанлықтан, Мен де сени еситтим. Бул Жаратқан Ийениң сөзлери.

²⁸ Сонлықтан Мен сени ата-бабаларыңа қосаман, тынышлық пенен қәбирге қойыласаң. Мен бул жерге хәм бул жерде жасайтуғынларға жаўдыратуғын хеш бир апатшылықты сениң көзиң көрмейди“».

Олар бул хабарды патшаға жеткизди. ²⁹ Сонда патша адам жиберип, Яхуда хәм Ерусалимниң барлық ақсақалларын жыйнады. ³⁰ Ол Яхуда халқын, Ерусалим турғынларын, руўханийлерди, лебийлилерди хәм үлкеннен кишкенесине дейинги пүткил халықты ертип, Жаратқан Ийениң Ибадатханасына барды. Кейин патша оларға Жаратқан Ийениң Ибадатханасынан табылған Келисим китабын басынан аяғына дейин даўыслап оқып берди. ³¹ Патша өзиниң арнаўлы орнында турып, Жаратқан Ийениң алдында келисим дүзди. Ол Жаратқан Ийениң жолы менен жүрип, Оның буйрықларын, қарарларын хәм қағыйдаларын шын жүректен, жан-тәни менен орынлаўға, усы китапта жазылған келисим сөзлерине әмел қылыўға ант ишти. ³² Ол Ерусалимде хәм Бенямин жеринде жасайтуғын адамларға усы антты тастыйықлаўды буйырды. Ерусалим турғынлары Қудайдың, ата-бабаларының Қудайының келисимине садық қалды.

³³ Йосия Израилға қараслы барлық аймақлардағы жеркенишли бутларды алып таслап, Израилда жасайтуғынлардың хәммесине өзлериниң Қудайы Жаратқан Ийеге сыйыныўды буйырды. Йосияның көзиниң тирисинде халық ата-бабаларының Қудайы Жаратқан Ийениң жолынан таймады.

35

Отыз бесинши бап

Йосияның Қутқарылыў байрамын өткерийи

¹ Йосия Ерусалимде Жаратқан Ийениң хұрметине Қутқарылыў байрамын нышанлады. Биринши айдың он төртинши күни қурбанлық қозылары шалынды. ² Йосия руўханийлерди өз хызметлерине қойып, Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы хызметин орынлаў ушын, оларды жигерлендирди. ³ Ол пүткил Израил халқына тәлим берип келген, Жаратқан Ийеге бағышланған лебийлилерге былай деди: «Мухаддес сандықты Израил патшасы Даўыттың улы Сулайман курдырған Ибадатханаға қойыңлар. Оны артық ийинлериңизде көтерип жүриўдиң хәжети жоқ. Енди Қудайыңыз Жаратқан Ийеге хәм Оның халқы Израилға хызмет етиңлер! ⁴ Израил патшасы Даўыттың хәм оның улы Сулайманның көрсетпелерине муўапық, әўладыңыз хәм топарларыңыз бойынша хызметке таярланыңлар. ⁵ Мухаддес орында туўысқанларыңыз болған халықтың хәр бир әўладына лебийлилердиң бир тобы хызмет етиўге таяр турсын. ⁶ Қурбанлық қозысын сойып, өзлериңизди пәклеңлер хәм Жаратқан Ийениң Муўса арқалы буйырғанындай, қозыларды туўысқанларыңыз ушын тайынлаңлар».

⁷ Йосия сол жердеги халыққа Қутқарылыў қурбанлығы ушын, майда малдан отыз мың бас тоқлы хәм ылақ, ири малдан үш мың бас буға сыйлады. Булардың хәммеси патшаның жеке мүлкинен берилген еди. ⁸ Патшаның ўәзирлери де ықтыярлы түрде

халыққа, руханийлерге хәм лебийлилерге қурбанлықтар сыйлады. Қудайдың Ибадатханасының басқарыушылары Хилкия, Зехария хәм Ехиел де байрамға арнап, руханийлерге Қутқарылыу қурбанлығы үшін еки мың алты жүз майда мал хәм үш жүз ири мал берди. ⁹ Сондай-ақ, Кенания хәм оның тууысқанлары Шемая менен Нетанел, және де лебийлилердің көсемлери Хашабия, Еиел хәм Йозабад байрамда Қутқарылыу қурбанлығына шалыу үшін лебийлилерге бес мың бас майда мал хәм бес жүз бас ири мал берди.

¹⁰ Хызмет үшін хәммеси таяр болғанда, патша буйырғанындай, руханийлер өз орынларында, ал лебийлилер өз топарлары менен таяр турды. ¹¹ Қурбанлық қозылары сойылып, руханийлер өзлерине берилген қанды қурбанлық орынға септи. Лебийлилер малларды териден айырды. ¹² Олар Муусаның кітабында жазылғанларға мууапық, Жаратқан Ийеге усыныуы үшін, қурбанлыққа жандырылатуғын малларды халықтың хәр бир әуладына бөлип берди. Ири малларды да солай иследи. ¹³ Қағыйда бойынша, Қутқарылыу байрамының қурбанлығын отта қуырды, мухаддес қурбанлықтарды хәр түрлі қазанларда асып, пүткил халыққа асығыс үлестирди. ¹⁴ Кейин лебийлилер өзлери хәм руханийлер үшін аўқат таярлады. Себеби Харонның урпақтарынан болған руханийлер қас қарайғанша жандырылатуғын қурбанлықтарды хәм малдың майын өртеу менен бәнт еди. Сонлықтан лебийлилер өзлери хәм Харонның урпақтарынан болған руханийлер үшін аўқатты кейин таярлады.

¹⁵ Асаф урпағынан болған қосықшылар Даўыт, Асаф, Хеман хәм патшаның әэлийи Едутунның буйрығы бойынша белгиленген орынларында турды. Дәрұазалардағы дәрұаза қарауылларына өз орынларын таслап кетиудің хәжети болмады, себеби олардың тууысқанлары болған лебийлилер олар үшін хәммесин таяр қылды. ¹⁶ Солай етип, сол күни патша Йосияның буйрығына мууапық, Қутқарылыу байрамын өткеріу хәм Жаратқан Ийениң қурбанлық орнында жандырылатуғын қурбанлықтар бериуге байланыссы Жаратқан Ийеге арналған хәмме хызметлер орынланды. ¹⁷ Сол күни сол жерде болған барлық израиллылар Қутқарылыу байрамын нышанлады хәм оған қоса, жети күн бойы Ашытқысыз нан байрамын байрамлады. ¹⁸ Пайғамбар Самуелдің күнлеринен бери, Израилда Қутқарылыу байрамы бундай етип нышанланбаған еди. Израил патшаларының хеш бири де Йосияның нышанлағаны сыяқлы, руханийлер, лебийлилер, пүткил Яхуда халқы, сол жердеги израиллылар хәм Ерусалим тұрғынлары менен бирге Қутқарылыу байрамын байрамламаған еди. ¹⁹ Усы Қутқарылыу байрамы Йосияның патшалығының он сегизинши жылында болып өтті.

Йосияның өлими

²⁰ Бул ўақыялардан соң, Йосия Ибадатхананы тәртипке келтирип болғанда, Мысыр патшасы Нехо урысыу үшін Евфрат дәрьясы бойындағы Каркемиш қаласына келди. Патша Йосия да Нехоға қарсы жүрис қылды. ²¹ Бирақ Нехо Йосияға елшилери арқалы мына хабарды жиберди: «Хәй, Яхуда патшасы! Мениң менен не жумысың бар? Бүгин саған қарсы емес, ал өзим менен урысатуғын патшалыққа қарсы урысқа шықтым. Қудай маған асығыуды буйырды, Ол мен тәрепте. Сонлықтан Оған қарсы шықпа, болмаса набыт боласаң».

²² Бирақ Йосия Нехо менен урысыудан ўаз кешпей, кийимлерин өзгертти. Қудайдың Нехо арқалы айтқан сөзлерине де қулақ салмай, Мегиддо ойпатлығында Нехо менен урысқа киристи. ²³ Сол жерде садақшылардың оғы патша Йосияға тийип, ол

хызметшилери: «Мени алып кетиндер, мен аўыр жарақатландым», – деди.

²⁴ Хызметшилери Йосияны арбасынан алды да, басқа арбаға мингизип, Ерусалимге алып келди хәм ол сол жерде қайтыс болды. Оны ата-бабаларының қәбирине жерледі. Пүткил Яхуда хәм Ерусалим халқы ол ушын жоқлаў айтып жылады. ²⁵ Еремия пайғамбар Йосияға арнап жоқлаў жырын шығарды. Усы күнге дейин қосықшылар Йосияны жоқлаў жырлары арқалы еске алады. Бул жоқлаўлар Израилда дәстүрге айланып, олар Жоқлаўлар кітабына киргизилген.

²⁶ Йосияның басқа ислери, Жаратқан Ийениң Нызамында жазылғанларға сай алып барған ийгиликли ислери, ²⁷ хәмме ўақыялар басынан аяғына шекем Израил хәм Яхуда патшаларының жылнама кітабында жазылған.

36

Отыз алтыншы бап

Яхуда патшасы Еҳоахаз

¹ Яхуда халқы әкеси Йосияның орнына улы Еҳоахазды Ерусалимде патша етип қойды. ² Еҳоахаз жигирма үш жасында патша болып, Ерусалимде үш ай патшалық етті. ³ Мысыр патшасы Нехо оны Ерусалимде тахттан түсиріп, Яхуда елине жүз талант гүмис хәм бир талант алтын салық салды. ⁴ Мысыр патшасы Нехо Яхуда хәм Ерусалим тахтына Еҳоахаздың әжағасы Әлякимди отырғызды хәм атын өзгертип, Еҳояким деп қойды. Ал Еҳоахазды болса, Мысырға алып кетті.

Яхуда патшасы Еҳояким

⁵ Еҳояким жигирма бес жасында патша болып, Ерусалимде он бир жыл патшалық етті. Ол Қудайы Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди иследи. ⁶ Вавилон патшасы Набуходоносор Еҳоякимге хұжим жасады хәм оны қола кисенлер менен кисенлеп, Вавилонға алып кетті. ⁷ Ол Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы бир қанша буйымларды алып кетип, Вавилондағы өзиниң бутханасына қойды.

⁸ Еҳоякимниң басқа ислери, ол ислеген жеркенишли ислер хәм оның басына түскен барлық ислер ҳаққында Израил хәм Яхуда патшаларының жылнама кітабында жазылған. Оның орнына улы Еҳоякин патша болды.

Яхуда патшасы Еҳоякин

⁹ Еҳоякин сегиз жасында патша болып, Ерусалимде үш ай он күн патшалық етті. Ол да Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди иследи. ¹⁰ Ерте бәхәрде патша Набуходоносор адам жиберип, оны Вавилонға алдыртты. Келгенлер оның менен бирге Жаратқан Ийениң Ибадатханасындағы қымбатбаха буйымларды да алып кетті. Еҳоякинниң орнына Еҳоякинниң әкесиниң иниси Седекияны Яхуда хәм Ерусалимге патша етип қойды.

Яхуда патшасы Седекия

¹¹ Седекия жигирма бир жасында патша болып, Ерусалимде он бир жыл патшалық етті. ¹² Седекия да Қудайы Жаратқан Ийениң нәзеринде жаман болған ислерди иследи. Жаратқан Ийениң сөзин хабарлаған Еремия пайғамбар алдында бойсынуўшылық

билдирмеді.

Ерусалимнің қулауы

¹³ Седекия Құдайдың аты менен өзіне ант иштірген патша Набуходоносорға қарсы бас көтерді. Ол қайсарлық пенен қасарысып, Израилдың Құдайы Жаратқан Ийеге жүз бурмады. ¹⁴ Буның үстине, руханийлердің хәм халықтың барлық басшылары да барған сайын басқа халықтардың жеркенишли әдетлерине еликлеп, опасызлық қылды хәм Жаратқан Ийенің мухаддес қылған Ерусалимдеги Ибадатханасын да қарамлады.

¹⁵ Ата-бабаларының Құдайы Жаратқан Ийе Өз халқы хәм Өз меканына жаны ашып, Өз хабаршылары арқалы оларға қайта-қайта ескертті. ¹⁶ Бірақ олар Құдайдың хабаршыларын мазақ қылып, Оның сөзлерин писент етпеди хәм Оның пайғамбарларының үстинен күлді. Ақырында, Жаратқан Ийенің Өз халқына ғәзепленгени соншелли, енди қутқарылыудың шарасы жоқ еді. ¹⁷ Құдай калдейлердің патшасын оларға қарсы атландырды. Қалдейлердің патшасы олардың жасларын Мухаддес орында қылыштан өткерді, жасты да, қыз баланы да, ғаррыны да, ақ шашлыны да аямады. Жаратқан Ийе олардың хәммесин Набуходоносордың қолына берді. ¹⁸ Ол Құдайдың Ибадатханасындағы үлкен-киши буйымлардың хәммесин, Жаратқан Ийенің Ибадатханасының қазналарын, патшаның хәм оның үзирлеринің қазналарын Бабилонға алып кетті. ¹⁹ Ол Құдайдың Ибадатханасына от қойды, Ерусалимнің дийуалын қулатты, ондағы барлық әхмийетли имаратларды жағып жиберип, ондағы қымбатбаха нәрселердің хәммесин жоқ қылды. ²⁰ Ал қылыштан аман қалғанларды болса, Бабилонға сүргин қылды. Олар Персия патшалығы күшейгенге шекем, Бабилон патшасының хәм оның улларының қуллары болды. ²¹ Солай етип, Жаратқан Ийенің Еремия пайғамбар арқалы айтқан мына сөзлери орынланды: «Жер жетпис жыл бос қалып, Шаббат дем алысларын өтемегенше дем алады».

Кирдің сүргинде болғанлардың қайтыуына рухсат бериуі

²² Персия патшасы Кирдің патшалығының биринши жылында¹ Жаратқан Ийе Өзинің Еремия пайғамбар арқалы айтқан сөзин әмелге асырыу үшін, Персия патшасы Кирдің жүрегине түртки салды. Сонда патша Кир мынадай пәрман шығарып, оны пүткил патшалығы бойлап жәриялауды хәм жазба түрде таратыуды буйырды: ²³ «Персия патшасы Кир былай дейди: „Аспанның Құдайы Жаратқан Ийе жер жүзиндеги барлық патшалықтарды маған берди хәм Яхуданың Ерусалим қаласына Өзи үшін бир Ибадатхана қурыуды маған тапсырды. Араңыздағы Оның халқынан болған хәр бир адам Ерусалимге барсын. Құдайы Жаратқан Ийе оған яр болсын!“»

---

¹Персия патшасы Кирдің патшалығының биринши жылында – б. э. ш. 538-жыл.